

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra sociální a charitativní práce

Diplomová práce

**ORIENTACE MLÁDEŽE NAVŠTĚVUJÍCÍ
NÍZKOPRAHOVÁ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ VE
VZTAHU K HODNOTÁM**

Autor práce: Bc. Yvona Jandová

Vedoucí práce: doc. Michal Kaplánek, Th.D.

Studijní obor: Etika v sociální práci (KS)

Ročník: 2.

2022

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Třebíčce dne: 26. 3. 2022

.....

Bc. Yvona Jandová

PODĚKOVÁNÍ

Chtěla bych poděkovat svému vedoucímu diplomové práce doc. Michalovi Kaplánkovi, Th.D. za cenné rady, odbornou pomoc a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD	6
1 ADOLESCENCE	8
1.1 VYMEZENÍ POJMU ADOLESCENCE	8
1.2 UTVÁŘENÍ IDENTITY A DŮLEŽITÉ SOCIÁLNÍ SKUPINY V ADOLESCENCI.....	9
2 HODNOTY.....	11
2.1 TEORIE HODNOT.....	11
2.2 VYMEZENÍ POJMU HODNOTA.....	13
2.3 POJEM HODNOTA POHLEDEM RŮZNÝCH AUTORŮ	14
2.4 FUNKCE HODNOT	15
2.4 ROZDĚLENÍ HODNOT	17
2.5 TVORBA HODNOT V ADOLESCENCI.....	19
2.5.1 <i>Vliv školy na tvorbu hodnot</i>	21
2.5.2 <i>Vliv rodiny na tvorbu hodnot</i>	22
2.6 MOŽNOSTI PŮSOBENÍ SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA NA UTVÁŘENÍ HODNOTOVÉ ORIENTACE ADOLESCENTŮ.....	23
3 HODNOTOVÁ ORIENTACE MLÁDEŽE V JINÝCH VÝZKUMECH.....	25
3.1 VÝZKUM EUROPEAN VALUES STADY	25
3.2 VÝZKUM HODNOTOVÉ ORIENTACE ADOLESCENTŮ LIBORA PRUDKÉHO	27
3.3 VÝZKUM HODNOTOVÉ ORIENTACE ADOLESCENTŮ PETRA SAKA....	27
3.4 VÝZKUM HODNOT MLÁDEŽE Z ROKU 2019-2021 PROVEDENÝ RADOU MLÁDEŽE SLOVENSKA A ČESKOU RADOU DĚTÍ A MLÁDEŽE	30
4 DOSPÍVAJÍCÍ A VÍRA	32
4.1 DEFINICE NÁBOŽENSTVÍ	33
4.2 VÝZNAM NÁBOŽENSTVÍ.....	35
4.3 SPIRITUALITA MLÁDEŽE V OSTATNÍCH VÝZKUMECH.....	36
5 NEZISKOVÝ SEKTOR.....	38

5.1	CHARAKTERISTIKA	38
5.2	ROLE NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ.....	39
5.3	NZDM TRHOVÉ SVINY.....	39
5.4	NZDM KAPLICE A NZDM DOLNÍ DVORÍŠTĚ	40
5.5	NZDM ČESKÉ BUDĚJOVICE	41
6	METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	42
6.1	CÍL VÝZKUMU A HYPOTÉZY	42
6.2	METODA SBĚRU DAT	43
6.3	CHARAKTERISTIKA RESPONDENTŮ.....	43
6.4	REALIZACE VÝZKUMU	45
6.4.1	<i>Hodnotová orientace adolescentů navštěvujících NZDM .....</i>	<i>45</i>
6.4.2	<i>Hodnotová orientace adolescentů navštěvujících NZDM z pohledu jednotlivých zařízení, pohlaví a věku. ....</i>	<i>48</i>
6.4.3	<i>Vyhodnocení doplňujících otázek .....</i>	<i>56</i>
6.5	VERIFIKACE HYPOTÉZ.....	60
7	DISKUZE	61
8	ZÁVĚR	65
	SEZNAM LITERATURY	68
	SEZNAM TABULEK	72
	PŘÍLOHY	73
	ABSTRAKT.....	76
	ABSTRACT	77

ÚVOD

Jako téma své diplomové práce jsem si vybrala hodnotovou orientaci adolescentů navštěvujících nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (dále jen NZDM). Důvodů bylo hned několik, za prvé je to má profese. Pracuji jako učitelka na Střední škole a s dětmi této věkové kategorie se setkávám denně. Nemalá část těchto dětí také navštěvuje NZDM. Proto budou pro mě výsledky výzkumu inspirací, jak vnímat hodnoty studentů a jak s nimi dále pracovat. Druhým důvodem, který navazuje na další cíle práce je zjištění, že pozoruji u studentů nechuť mluvit o čemkoli, co se týká víry, spirituality, Boha, apod. Posledním důvodem bylo navázání na mou bakalářskou práci, kdy jsem zjišťovala také hodnotovou orientaci středoškolské mládeže a to ve vztahu k práci. K tématu mě tenkrát přivedl nezáměr velké části studentů o vybraný obor. Je pro mě důležité najít způsoby, jak porozumět mladým lidem a snažit se pochopit jejich pohled na svět třeba prostřednictvím jejich hodnotové orientace.

Jak uvádí POSPÍŠIL a ROUBALOVÁ (2010: 82) „*Chování každého člověka je ovlivňováno jeho hodnotovou orientací. Poznání hodnotové orientace současné mládeže je důležité, protože neexistuje šablona, podle které se člověk bude vyvíjet s ohledem na okolnosti, které ho ovlivňují. Lze ale předpokládat, kterým směrem se bude hodnotová orientace mladých lidí ubírat a lze tak mnoho faktorů ovlivnit. Můžeme se snažit nepříznivé vlivy zmírnit tak, aby si mladí lidé utvořili správný pohled na život a kladné hodnoty předávali dalším generacím.*“

Cílem práce je zjistit jaká je hodnotová orientace adolescentů navštěvujících vybraná nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. Dalšími cíli práce bude zjistit, co si mladí lidé představují pod pojmem víra, spiritualita, Bůh a jak se staví k pomoci ostatním.

První kapitola se věnuje období adolescence. Pomocí několika autorů vymezím toto složité období a upozorním především na „trend“ dnešní doby, kdy se rozostřují hranice mezi dětstvím a dospělostí. Dále se zaměřím na důležité sociální skupiny v adolescenci a jejich vliv na utváření identity.

Druhá kapitola vymezuje pojem hodnota a popisuje funkci hodnot. Upozorním na adolescenci, která je důležitým obdobím vzniku hodnot a neopominu ani vliv rodiny,

školy i mimoškolního vzdělávání. Právě u adolescentů navštěvujících např. NZDM nemusí být jejich hodnotová orientace kladná nebo není z původní rodiny vůbec vytvořená. Proto tyto organizace většinou v podobě Neziskových organizací mají nezastupitelnou roli a mohou těmto adolescentům ukázat správný směr. Možnosti práce sociálního pracovníka v oblasti hodnot adolescentů přibližuje kapitola 2. 6.

Třetí kapitola se věnuje hodnotové orientaci mládeže v jiných výzkumech. Zde se zaměřuji především na výzkumy autorů Saka a Prudkého. Nechybí ani nejnovější mezinárodní výzkum: „Hodnoty mladých - Porovnání hodnot a postojů Čechů a Slováků“, který prováděly dvě partnerské organizace (Česká rada dětí a mládeže a Rada mládeže Slovenska). Výzkum kromě hodnot v celkové populaci mladých lidí sledoval i hodnoty adolescentů navštěvujících mládežnické organizace. Dále představím studii evropských hodnot z roku 2017.

Ve čtvrté kapitole uvádím dosavadní poznatky k tématům mládež a víra, popisují význam náboženství pro mladé lidi a ve zkratce představuji provedené výzkumy spirituality u adolescentů.

Poslední kapitola první části práce vymezuje pojem neziskový sektor a blíže specifikuje NZDM, ve kterých výzkum probíhal.

Druhá část diplomové práce je postavena na kvantitativním výzkumu, který byl realizován ve čtyřech nízkoprahových zařízeních. Pomocí dotazníku, který obsahuje osm otázek, jsem hledala odpovědi, jež napomohou splnit vytyčené cíle práce.

1 ADOLESCENCE

1.1 Vymezení pojmu adolescence

Adolescencí se nazývá přechodná doba mezi dětstvím a dospělostí. Jedná se o období života mezi 10 a 20 rokem. V tomto období dochází v somatické, psychické i sociální oblasti k proměně. Změny v tomto období jsou podmíněny biologicky, ale významně je také ovlivňují faktory psychické a sociální. Dospívání má své typické znaky a představuje specifickou životní etapu, je to období, kdy má jedinec zvládnout svoji proměnu a tím dosáhnout přijatelného sociálního postavení (srov. VÁGNEROVÁ 2012: 367).

Pomocí několika autorů (Ondrejko, Fázík, Průcha, Walterová, Mareš) vymezuje Kraus (2006) kategorii mládež. Konstatuje, že vymezení této kategorie není jednoduché a popisuje různost názorů odborníků. Například v pedagogickém slovníku se vymezuje mládež 15 - 25 rokem. Horní hranici 26 let najdeme v dokumentech UNESCO, OSN zařazuje mládež do kategorie 15-24 a některé statistiky uvádí věkovou hranici do 29 let (srov. KRAUS 2006: 10).

Věková hranice mezi mládeží a věkem dospělosti je stále méně patrná. Kraus (2006) hovoří o termínu „postadolescence“ jako o nově vznikající etapě života. Věková hranice této etapy je 20-30 let, tuto fázi lze popsat jako obranu mladých lidí na obtížné chápání dnešního složitého světa (srov. KRAUS 2006: 11).

KELLER (2019: 202), ve své knize odkazuje na filozofa a sociologa Marcela Gaucheta, který říká, že: „*jsme svědky postupného smazávání hranic mezi adolescencí a tím, co jí předchází, i tím, co by po ní mělo následovat*“.

Dnešní mladí lidé nijak nespěchají stát se dospělými a podílet se na reprodukci společnosti. Svůj život chtějí prožít jinak a jejich cílem je spíše zůstat mladým než se stát dospělým (srov. KELLER 2019: 203).

V postmoderní společnosti dochází k rozostření hranic mezi dětstvím, adolescencí a dospělostí. To se projevuje zejména rušením a odstraňováním všech hranic jako je symbolické začlenění do světa dospělých maturitou, náboženskými rituály nebo vojenskou službou (srov. KELLER 2019: 204).

Také Vágnerová (2012) uvádí, že adolescence by měla být ukončena dosažením psychické zralosti, která je spojena se svobodou rozhodování a s odpovědností. Adolescenti, ale často přijímají pouze svobodu a ne zodpovědnost. Prodlužuje se období adolescence, protože dospělost se nezdá adolescentům příliš atraktivní a přináší mnoho závazků a omezení (srov. VÁGNEROVÁ 2012: 468).

1.2 Utváření identity a důležité sociální skupiny v adolescenci

V období dospívání se mění vztahy s dospělými i vrstevníky. Adolescent odmítá nadřazenost autorit, jako jsou rodiče, učitelé – diskutuje s nimi. Dohadování s autoritou je typickým znakem dospívání. Tím, že adolescent dokáže dospělému logicky oponovat a argumentovat, dosahuje potřebné jistoty, že se mu může vyrovnat. Jde o trénink vlastních schopností a možností prokázat svoje kvality (srov. VÁGNEROVÁ 2012: 395).

Pubescenti se začínají odpoutávat od rodiny a osamostatňovat, přesto pro ně zůstává rodina důležitým sociálním zázemím. Také škola je důležitá především z hlediska budoucího sociálního zařazení, přechod do vybrané školy vede k další sociální diferenciaci, spojené s proměnou hodnotové hierarchie. Volnočasové instituce ovlivňují rozvoj schopností, dovedností i sociální zařazení a mohou nahradit negativní vliv rodiny či neúspěchu ve škole. Vrstevnická skupina je zdrojem emoční a sociální opory, rozvíjejí se zde symetrické vztahy (srov. Tamtéž 2012: 396).

Dospívající začínají formální nadřazenost rodičů a učitelů zpochybňovat, přesto pro ně zůstávají autoritami. Často požadují, aby byly uznávány jim vlastní principy, a k principům uznávaným dospělými bývají netolerantní. Emancipace od rodičů vede k tomu, že si hledají vzory a autority mimo rodinu. Proměna autorit u dospívajících

vede od jim vzdálených sociálních vzorů ke vzorům jim sociálně bližším. Vztah k těmto novým vzorům bývá často nekritický a má na dospívající značný formativní vliv. Proto má velký význam, jaké hodnoty tyto vzory prezentují, zda lásku, přátelství, soucit nebo násilí či konzumní hodnoty. Významnou skupinou vzorů, která působí na dospívající, jsou učitelé, sportovní trenéři, vedoucí zájmových aktivit. Ti sice nejsou předmětem takového obdivu, ale nenahlíží na dospívající kriticky, proto může být jejich působení intenzivnější a cennější. Výsledkem vývoje hodnot, vztahu k autoritám a vzorům, by měla být větší kritičnost a autonomie adolescentů (srov. VAŠUTOVÁ 2013: 64).

Především vrstevníci mají v tomto období pro mladého člověka velký vliv. Nebezpečí může být v tom, že ještě nezralý jedinec může přebírat hodnoty jiných nezralých jedinců (srov. SAK 2000: 40).

Také Pávková (1999) upozorňuje na důležitost sociálních skupin v adolescenci. Příslušnost k určité skupině rozhodujícím způsobem určuje preferenci jednotlivých hodnot. Nezáleží na tom, zda tyto skupiny vznikají uvnitř nějaké organizace nebo spontánně. Členství v takové skupině může znamenat i riziko, přesto se považuje za důležité a podporuje zdravý vývoj jedince (srov. PÁVKOVÁ 1999 : 36).

2 HODNOTY

2.1 Teorie hodnot

Člověk každodenně určitým způsobem reaguje na skutečnost, že je něco důležité, něco nedůležité, dobré nebo odporné. Neustále hodnotí lidské činy, postoje, rozhodnutí, ale i ostatní lidi, věci a události. Proto vztah člověka ke světu není založen pouze na poznávacích vztazích, ale především na našem hodnocení. Hodnotami můžeme nazvat myšlenky, činy, představy, které z lidského zájmu nebo potřeby získávají žádaný význam (srov. GÖBELOVÁ 2006: 15). Hodnoty, které souvisí s lidskými zájmy a potřebami, jsou tím, co má platnost a co je pro člověka předmětem usilování. Hodnoty, které souvisí s rozhodováním, jsou tím, co dává lidem a světu smysl. V hodnotách souvisejících s normami mají základ morální požadavky, příkazy a normy (srov. Tamtéž 2006: 16).

Svět hodnot není možný bez existence člověka a samotná hodnota patří mezi antropologické konstanty, proto filozofie musí existenci hodnot uvádět do spojitosti s člověkem a jeho vědomím. Hledat společnou míru mezi hodnotou zdraví a přátelství není možné, protože jednotlivé hodnoty mají mezi sebou heterogenní vztah. Uspořádání hodnot není jen rozdílné, ale v této rozdílnosti je řád, který se označuje hierarchie hodnot. Určit toto pořadí hodnot je základním problémem filozofie. Již v Aristotelově hierarchii hodnot je směřování duše ke ctnosti, tím nejvyšším dobrem pro člověka. V jeho filozofii se také poprvé vyskytuje rozlišení instrumentálních hodnot od ctností (srov. GÖBELOVÁ 2006: 16-17).

Filozofická axiologie se vyjadřuje k povaze hodnot, ke způsobu a povaze hodnocení, analyzuje svůj vztah ke gnozeologii a ontologii. Prolíná se s filozofickými disciplínami, především s etikou a estetikou nebo s filozofií práva a dějin (ORBANOVÁ a kol. 2013: 40).

V 19. století vzniká teorie hodnot jako samostatná filozofická disciplína a mnozí filozofové považují hodnoty za hlavní předmět filozofie. Hermann Lotze (1817-1881) je považován za zakladatele filozofie hodnot a vymezuje hodnoty jako součást výlučně

lidského světa, ve kterém mají nejdůležitější roli. Hodnotami se zabýval také Friedrich Nietzsche (1844-1900), který za nejvyšší hodnotu označil život a původ všech hodnot viděl v člověku, který si hodnoty nejenom vytváří, ale i přizpůsobuje svým představám. Dále Nietzsche uvádí, že na tvorbu hodnot nemají vliv žádné nadpřirozené síly ani autorita a za nejvyšší ideál lidstva považoval hodnotovou triádu-zátěž, svobodu a sebepotvrzení. Jeden z prvních axiologů filozof Ralph Barton Perry (1876-1952) poukázal na závislost hodnoty na lidském subjektu a jeho zájmu. Označuje hodnoty jako „funkce zájmu“ a dodává, že hodnotou se stává to, co je předmětem zájmu nikoliv naopak (srov. GÖBELOVÁ 2006: 18-19).

Jedna z nejvíce propracovaných teorií hodnot je Schelerova (1874-1928) hierarchie hodnot. Nejvyšší hodnoty jsou podle něj náboženské hodnoty, hodnoty posvátna a neposvátna. Následují hodnoty duchovní, hodnoty vitálního citění a nejnižší položeny jsou hodnoty smyslového pocíťování (srov. Tamtéž 2006: 17). Scheler uvádí, že hodnoty jsou nezávislé na lidských cílech, zájmech a jsou našemu rozumu a smyslům nepřístupné. Dovídáme se o nich až díky citění a vnitřnímu prožívání hodnot (srov. Tamtéž 2006:19). Další propracovanou teorii uvedl Nicolai Hartmann (1882-1950). V jeho hierarchii nalezneme nejvýše mravní hodnoty. Následují vitální hodnoty, hodnoty dobra a nejnižší umísťuje hodnoty libosti (srov. Tamtéž 2006: 17). Uvádí, že hodnoty jsou nezávislé na lidském vědomí a člověk není jejich tvůrcem, může však hodnoty objevit ve svém vlastním bytí. Hodnoty lze poznat prostřednictvím hodnotícího citu, kterým disponuje každý člověk, ale ne každý stejně (srov. Tamtéž 2006: 19). Podle Hartmanna jsou hodnoty základem morálky a etika musí být vybudována na axiologii (srov. Tamtéž 2006: 55).

Z naznačeného výčtu teorií vystupují dvě základní koncepce pojetí hodnot. V první koncepci jsou hodnoty chápány v podobě objektivních idejí, norem, kvalit, nějaké „třetí sféry bytí“, která existuje vedle lidského vědomí (subjektu) a ve světě kolem nás (objektu). V metafyzicky fundované teorii je člověk pouze nositelem a vykonavatelem hodnot, nikoliv tvůrcem. V tomto pojetí se nepovažují hodnoty za vztahy subjektu ke skutečnosti, ale za ideální kvality, které lze postihnout jen iracionálním, individuálním zřením. Pro tuto nezávislost na lidské subjektivitě a jejich samotné existenci se koncepce označují za objektivistické nebo jako metafyzicky založené teorie.

Metafyzické pojetí hodnot – především Hartmannova a Schelerova axiologie je inspirativní hledáním něčeho jistějšího, trvalejšího než je člověk sám. V tomto pojetí jsou hodnoty chápány jako ideální kvality, které člověku ukazují, na co se orientovat a jak jednat ve svém bytí (srov. Tamtéž 2006: 20-21).

Dorotíková (1998) uvádí, že: „*dějiny axiologických koncepcí a teorií jsou velkým zdrojem myšlenkových inspirací, především pak učebnicí onoho způsobu myšlení, který otevírá cestu k porozumění hodnotám.*“ (DOROTÍKOVÁ 1998: 159).

2.2 Vymezení pojmu hodnota

Světlem hodnot se zabývá filozofická nauka zvaná axiologie. Pojem axiologie je přebrán z řečtiny a přesto, že se se světem hodnot setkáme v klasické filozofii, za počátek vzniku axiologie je považováno až devatenácté století (srov. BRUGGER 2006: 146).

Slovo hodnota se v běžné řeči užívá ve dvou významech, ve smyslu např. vzdělání, zdraví, života, peněz, rodiny a ve smyslu např. spravedlnosti nebo statečnosti. Je dobré rozlišovat hodnotové statky a morální hodnoty (srov. BÖCKLE 1981: 185). Blízký vztah k mravním ctnostem mají mravní hodnoty. Pokud podle nich jednáme je toto jednání hodnoceno jako dobré, ctnostné. Jednáme podle svého svědomí, bez ohledu na prospěch a zisk. Člověk, který mluví o hodnotách má většinou na mysli například životní zvyklosti, rodinný život, majetek, což jsou vlastně hodnotové statky. Existují nezávisle na vůli, smýšlení nebo žádosti člověka a představují něco, co můžeme vlastnit, tudíž neurčují morální kvalitu činu. Mezi hodnotové statky patří například materiální prostředky, zdraví, krása, inteligence, rodina, společnost, stát, církev, příroda, životní prostředí, regionální kultura, umělecká díla a mnoho dalších (srov. HANUŠ 2017: 84-85).

Eyrovi (2007) poukazují na hodnoty jako na vlastnost, která se násobí a prohlubuje. Vyznačuje se tím, že čím víc ji projevujeme, tím víc ji dostáváme. Hodnoty, které si děti osvojí výchovou, se stanou stabilními a pomůžou jim orientovat se v životě. Hodnoty je třeba rozvíjet v prostředí pochopení, lásky a svobody (EYROVI 2007: 13).

Se slovem hodnota je spojováno mnoho odlišných významů, proto je potřeba zacházet s tímto termínem velmi opatrně. Slovo hodnota používáme, pokud chceme říct, že je něco důležité a vždy je s nimi spojeno nějaké hodnocení toho, co je morální a nemorální, dobré nebo špatné. Toto slovo je někdy zdrojem nedorozumění a to především proto, že hodnoty jsou chápány jako normativní kategorie (srov. PRUDKÝ 2004: 8).

2.3 Pojem hodnota pohledem různých autorů

Skoro každý člověk, si při vyslovení pojmu hodnota, dokáže něco představit. Pro někoho je to rodina, pro druhého práce, pro jiného víra nebo třeba jen něco menšího, např. sport, cigareta či film. Hodnoty jsou definovány různými autory.

Nakonečný (1999) dělí hodnoty na obecné a instrumentální. Mezi obecné hodnoty můžeme zařadit štěstí, zdraví, moudrost. Instrumentální hodnoty jsou ty, pomocí kterých dosahujeme hodnot obecných, konkrétním příkladem může být to, jak dosáhneme životního štěstí. Zde může připadat v úvahu správná volba životního partnera (srov. NAKONEČNÝ 1999: 139).

Vedou se různé úvahy o tom, co je hodnota. Jedno vymezení najdeme také u Dorotíkové (1998):

1. „*Hodnotami jsou všeobecně platné normy lidského poznání*“ (DOROTÍKOVÁ 1998: 22) - není možné, aby byly hodnoty pouze individuální, společnost by měla ve svém zájmu usilovat o vyšší hodnoty, které jsou nezpochybnitelné

2. „*Hodnotami je to, o co usilujeme*“ (Tamtéž 1998: 24) - vše o co člověk usiluje, dělá za účelem vlastnit hodnoty, to, co ho nezajímá, je mu lhostejné a proto o to neusiluje

3. „*Hodnoty jsou zvláštní vlastnosti*“ - nazveme-li nějaké jednání za špatné a nějakou věc dřevěnou ukazujeme tím na její vlastnosti, není těžké mezi vlastnostmi vidět rozdíly, ale „*vysvětlit zvláštnost podstaty oněch druhých vlastností*“ (Tamtéž 1998: 25).

4. „*Podstata hodnot spočívá ve vztahu*“ (Tamtéž 1998: 28) - všechny hodnoty jsou podmíněny subjektivně a o tom, co bude pro člověka hodnotou, rozhodují různé faktory (očekávání, poznání, prožitky, zájmy, atd.).

Prudký a kol. (2009) popisuje různé vymezení hodnot. Někdy jsou hodnoty chápány jako zvláštní vlastnosti skutečnosti, kdy tvůrcem hodnot není člověk, existují objektivně, ale prožíváme je subjektivně. Jindy hodnoty chápeme jako produkt subjektivního vztahu ke skutečnosti a o tom, co jsou hodnoty, rozhoduje sám subjekt. Hodnota je zvláštní vztah mezi člověkem a věcmi, jejichž základem je postoj přijetí či odmítnutí. Pramenem těchto vztahů mohou být:

- Emocionalita lidské subjektivity (rozhodují city a pocity)
- Svobodná volba (hodnoty jsou věci lidské aktivity, jedinec si je svobodně volí, neurčuje je žádná autorita)
- Chování, aktivita (hodnoty mají svůj původ v činnostech, v touze uskutečnit to, co člověk považuje za hodnotu)
- Cokoliv (vše, co se člověk rozhodne považovat za hodnotu, se jí může stát) (srov. PRUDKÝ 2009: 24-25).

2.4 Funkce hodnot

Pojem hodnota je vždy spojen s postižením významu objektu, který tomuto objektu přiřkládá jedinec či skupina. Vyjadřují váhu a obsah určitého objektu očima toho, kdo je hodnotí a proto jde o významy podstatné. Hodnota je přijaté sdělení o důležitosti někoho či něčeho.

Poznááme:

- Strukturu hodnot (jaké jsou hodnoty, co je považováno za důležité)
- Hodnotové preference (pořadí hodnot, hodnotové preference, žebříček)
- Hodnotové orientace (výhledy a záměry v přijatých hodnotách)

- Vlivy na vývoj a stav hodnotových orientací a preferencí
- Model hodnot
- Co z nabídky hodnot může být součástí manipulace, ovlivňování a co je součástí pochopení

Hodnotové preference je především nutné poznat proto, abychom se dokázali vyznat sami v sobě i ve společnosti. Pochopením a poznáním hodnot přijatých a vyznávaných určitou skupinou, osobou, národem, světem budeme lépe připraveni pochopit chování těchto sociálních jednotek (srov. PRUDKÝ 2004: 9).

Hodnoty mohou fungovat různě a prostřednictvím poznávání těchto funkcí můžeme upřesnit jejich poznávání, ale i nacházet souvislosti, v kterých lze poznatky o podobě hodnot interpretovat.

1. Stavební kameny kultury

- kultura je předávána mezi generacemi, každá generace si vybírá určitou část předávané kultury
- předává se sociálním učením a prezentuje se symboly a abstrakcemi chování, mezi které patří také hodnoty

2. Součásti utváření obsahu sociálních fenoménů a vztahů

- hodnoty jsou úzce svázány s cíli, proto nelze porozumět uspořádanosti skupin, institucí, společenství ani obsahu sociálních aktivit jednotlivců, bez poznání přijatých a sdílených hodnot

3. Jeden z definičních znaků osobnosti

4. Zdroj motivace chování

5. Součásti identifikátorů skupiny či etnika, společenství nebo institucí

6. Zdroje sociální a kulturní soudržnosti

7. Zdroje a charakteristiky rozvrstvení a hierarchizace společnosti

8. Atributy morálky

9. Základy politických filozofií a ideologií (srov. PRUDKÝ 2009: 44-47).

2.4 Rozdělení hodnot

Hodnoty jsou skutečnosti, které lidé považují za důležité. Lze je rozdělit do šesti skupin na: teoretické, ekonomické, estetické, sociální, politické a náboženské. Jiný pohled na hodnoty usiluje o seskupení podobnosti v charakteristických znacích na čtyři základní skupiny: existenční rozměr, sociální rozměr, mentální rozměr, spirituální rozměr (srov. NYTROVÁ, PIKÁLKOVÁ 2011: 54-56).

Anzenbacher (1990) přiřazuje hodnoty rovinám smyslu a rozděluje je do tří různých kategorií. Pokládá svobodu za určující hodnotu, která dělá člověka člověkem, a proto přiděluje termínu hodnota termín svoboda. Rovinami smyslů, které motivují lidskou svobodu, jsou:

- Svoboda na základě přírody
- Svoboda na základě lidství
- Svoboda na základě milosti (srov. ANZENBACHER 1990: 245).

Klimsza (2013) vychází z Anzenbachovo kategorií a rozděluje hodnoty na:

- Hodnoty estetické
- Hodnoty etické
- Hodnoty transcendentní (srov. KLIMSZA 2013: 139).

Hodnoty estetické rozděluje na hodnoty biologické (jídlo, pití spánek) a hodnoty hedonistické (jídlo jako slast, dům, oblečení). Hodnoty etické dělí na morální (rodina, přátelé, domov, vzdělání, práce) a mravní (přátelství, ekonomie, umění, právo, edukace, politika). Transcendentní hodnoty rozděluje na sekulární víru (zdůvodnění smyslu života) a náboženskou víru (víra v transcendentní skutečnost) (srov. KLIMSZA 2013: 165). Tento uzamčený systém hodnotového světa člověka Klimsza (2013) nazývá

„hermeneutický kruh hodnot“. Kruhem poukazuje na to, že hodnotám lze porozumět pouze v jejich propojenosti mezi sebou a ve vztahu k životu člověka. Nestaví žádnou hodnotu na důležitější místo než jinou a snaží se jednotlivé hodnoty propojit (srov. KLIMSZA 2013: 152).

Eyrovi (2007) ve své knize zdůrazňují, že univerzální hodnoty jsou vzájemně propojeny a navzájem se ovlivňují. Pro lepší orientaci a vysvětlení rozdělují hodnoty na hodnoty bytí a dávání.

Hodnoty bytí (kdo jsem)

poctivost

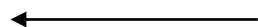
odvaha

mírumilovnost

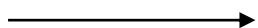
samostatnost a výkonnost

sebekázeň a střídmost

věrnost a zdrženlivost

Hodnoty dávání (co dáváme ostatním)

oddanost a spolehlivost

respekt a úcta

láska

nesobeckost a citlivost

vlídnost a srdečnost

spravedlnost a milosrdnost

(srov. EYROVI 2007: 14).

2.5 Tvorba hodnot v adolescenci

Vznik hodnot a postojů probíhá po celý život, ale nejdůležitějším obdobím pro jejich formování je označováno období pozdní adolescence (srov. VAŠUTOVÁ, PANÁČEK a kol. 2013: 66).

K procesu růstu a životu mladých lidí patří schopnost hodnotit. Vývoj a existence bývají spojeny s rozvojem určitých stanovisek a postojů, která vymezují osobnost člověka a jeho identitu. Tento proces je často nevědomý a probíhá intuitivně na základě orientačního a hodnotového systému, který třídí množství informací a následných rozhodnutí. U mladých lidí se hodnoty proměňují na základě jejich představ a přání vztahujících se k životu (srov. POSPÍŠIL, ROUBALOVÁ 2010: 150).

V pozdní adolescenci dochází u mladého člověka k získávání vlastní morální odpovědnosti a celkovému osamostatňování. Tím, jak si ujasňuje své názory a postoje mění i žebříček hodnot. Současná mládež má otevřenou cestu k celosvětové komunikaci a není omezena hranicemi. Vytváří se tím relativní blízkost mezi lidmi a propojení se světem, ale také to způsobuje pocit izolace, anonymity a hledání smysluplnosti lidského života (srov. Tamtéž 2010: 100).

V období adolescence se hodnoty diferencují, specifikují a dotvářejí. Hlavní význam mají hodnoty spojené s přáteli, názorem na svět a vrstevnickou skupinou. Dospívající získávají hodnoty během volného času a volnočasových aktivit socializací ve vrstevnické skupině. Ustupují hodnoty uznávané rodinou, školou, učiteli. Hodnoty jsou důležité pro regulaci a ovlivnění chování adolescenta, jsou zakotveny v jeho osobnosti a ovlivňují jeho chování a jednání (srov. VAŠUTOVÁ, PANÁČEK 2013: 70).

Nytrová, Pikálková (2011) se zamýšlí nad tím, co se děje s dospívajícím, když se jeho identita v tomto období nově utváří, předělává. V dětství jsme nejvíce vnímaví ke svému nejbližšímu okolí. Později cítíme potřebu se z tohoto vlivu vymanit, ale stále máme potřebu někam patřit. Hledáme vztah – sympatie k určitému žebříčku hodnot, můžeme vnímat sounáležitost i s firmou, kde jsme zaměstnaní nebo se zemí, kde žijeme. Především u dospívajících, kteří ještě nemají svůj žebříček hodnot je snadnější ovlivnitelnost davem (srov. NYTROVÁ, PIKÁLKOVÁ 2011: 191-192).

Na základě výzkumů např. Z. Čermákové, D. Holdy, L. Macháčka, P. Saka, B. Krause lze konstatovat, že hodnotový systém není u mladé generace zcela dokončen. A na základě nejrůznějších životních situací dochází k přetváření a utváření hodnotového systému (srov. KRAS 2006: 61).

Socializace je obvykle spojována s procesem začleňování jedince do společnosti, současně může být označena jako proces zvnitřnění (interiorizace) hodnot. Sociální učení je možno chápat jako proces zvažování, výběru, přijímání a ověřování hodnot, který uskutečňuje rodina, škola, vrstevnické skupiny, média, atd. (srov. PRUDKÝ 2004: 12).

Adolescenti automaticky odmítají přejímat od dospělých názory, hodnoty a normy chování a snaží se nalézt lepší. Mnohdy odmítají některé hodnoty jen proto, že se jim jeví zastaralé. U dospívajících dochází ke změně postoje k hodnotám uznávaným rodiči. Nejde o jejich radikální popření, dospívající se na základě vlastní zkušenosti potřebuje přesvědčit o jejich významu (srov. VÁGNEROVÁ 2012: 410).

V období dospívání mají hodnoty největší význam v oblasti motivace. Za nejvýznamnější součást při vytváření životní smysluplnosti považoval Frankl právě hodnoty.

Označil je takto:

1. Hodnoty nepoznané – ty, které si dospívající ještě neosvojil
2. Hodnoty poznané, ale neuznávané- ty, které mladý člověk zná, ale odmítá je
3. Hodnoty uznávané, ale odmítané- ty, kterých si mladý člověk cenní u jiných, ale pro něj nejsou zásadní a odmítá je
4. Hodnoty motivační- ty, které se stávají pro mladého člověka cílem (srov. VAŠUTOVÁ, PANÁČEK a kol. 2013: 70).

Vágnerová (2012) uvádí, že jedním z problémů současné společnosti je nejasnost hodnot a jejich hierarchizace. Dospívající potřebují hodnotový systém, který by jednoznačně rozlišoval dobré a špatné. Osobní zmatek a nejistota je výsledkem existence mnoha vzájemně si odporujících očekávání. To vede k hledání správných

a navždy platných hodnot a norem, které mohou nabídnout jen extrémně vymezené skupiny. Vytváří se uvědomění, že jistota není ani v této oblasti dosažitelná. Někteří adolescenti obecně uznávané hodnoty a normy nepřijmou (antiidentifikace). Tento postoj může být protestem proti společnosti, kde nemá jedinec šanci získat přijatelnou pozici. Může se jednat o výraz potřeby přijetí, kdy frustrovaný a odmítnutý adolescent chce šokovat a vyvolat alespoň nějakou citovou odezvu. Negace obecně platných norem se může projevit bezohledností, cynismem i lhostejností (srov. VÁGNEROVÁ 2012: 450-451).

2.5.1 Vliv školy na tvorbu hodnot

Schopnost žáka rozvíjet vnímání hodnot by mělo být cílem výchovy, která zahrnuje školní i mimoškolní vzdělání. Na vývoj hodnotové orientace dětí působí mnoho vlivů a v určitém období je jedním z nejvýznamnějších vliv školy a především učitelů.

Individuální rozdíly každé osobnosti se projevují v její hodnotové orientaci. Mezi hlavní faktory patří věk, pohlaví, vzdělání, celková psychická a fyzická zralost. Dále je hodnotová orientace závislá na materiálních podmínkách života, vlivu sociálních a výchovných institucí, vlivu politicko-ekonomické sféry určité společnosti. Do žebříčku hodnot mladé generace se prolíná celospolečenský systém hodnot, čímž jejich orientaci značně ovlivňuje. Od konce minulého století se zvyšuje jednostranná materiální orientace, narůstá konzum věcí a služeb. To má za následek vývoj hodnotové orientace pod tlakem spotřebitelské společnosti. Škola se tak dostává do opozice, pokud vyžaduje kázeň, skromnost, vzájemnou pomoc a spolupráci namísto boje (srov. KRAUS 2006: 59-60).

Čáp, Mareš (2007) uvádí, že morální postoje se osvojují v průběhu života, především v dětství a mládí. Děje se tak interakcí jedince s nejbližším společenským prostředím, převážně nápodobou a identifikací, ale i vyrovnáváním se s životními událostmi a zvládáním zátěže. Na hodnotovou orientaci mladistvých působí větší počet osob a jiných podmínek, přitom nelze jednoznačně určit, které z nich jsou v popředí. Ani dosavadní výzkumné výsledky neposkytují jednoznačnou odpověď, protože tyto podmínky se mohou v průběhu ontogeneze lišit. Obvykle se rozlišují dvě hlavní stádia

ve vývoji hodnotové orientace. První období je dětství přibližně do puberty, kdy si dítě nenápadně osvojuje hodnocení různých způsobů chování a jednání osob či skupin. Největší úlohu při tom hraje rodina, škola, skupina vrstevníků a další významní druzí. Poté pokračuje vývoj postojů v adolescenci. Zde již více zasahuje širší prostředí, včetně společenských institucí a organizací (srov. ČÁP, MAREŠ 2007: 345).

2.5.2 Vliv rodiny na tvorbu hodnot

Pro dítě je rodina prvním modelem společnosti, se kterým se setká a formuje jeho postoj k jiným skupinám a jeho osobní vývoj. Každá rodina má svou vlastní tradici, své hodnotové schéma, podle kterého usiluje o formování dítěte (srov. MATOUŠEK 1993:10). Svou roli v hodnotovém systému rodiny má i její složení. Rodiny mohou být nukleární (úplné), jež mají matku i otce. V naší populaci tvoří tyto rodiny pouze jednu třetinu. Ostatní rodiny jsou lidé, kteří žijí sami, bez partnera, matky či otce (srov. MATOUŠEK 1993: 38-39). V neúplné rodině tak může nastat problém v předávání hodnot z osoby rodiče na dítě. Pokud někdo z rodičů chybí, nemůže dítě převzít všechny vzory chování a hodnot (srov. Tamtéž 1993: 55).

Rodiče chtějí dětem předat to, o čem se v průběhu vlastního života přesvědčili, že je to pro život užitečné a co oni považují za rozumné a prospěšné. Do tohoto procesu vstupují ještě jiní činitelé např. vrstevníci nebo televize a předkládají jiné hodnoty než rodiče. Někdy mohou být požadavky rodičů (o naplnění hodnot) pro dítě namáhavé, tak se jim snaží vyhnout, jindy mohou děti vnímat rozpor mezi tím, co rodič vyžaduje po nich a co dělá sám. Zde dochází ke konfliktům hodnot a prostřednictvím řešení těchto konfliktů, objasňování přijímaných a nabízených hodnot a ověřování jejich užitečnosti se dítě vychovává a začleňuje do společnosti. Vyzná se ve svém sociálním prostředí a je do něj přijato. Poté dospělý jedinec zjistí, co považuje za nejdůležitější, aby byl v životě spokojený, a vytvoří si svůj žebříček hodnot, z kterého pak vyvozuje základy svého chování, rozhodování a řešení životních situací (srov. PRUDKÝ 2004: 10).

Vágnerová (2000) upozorňuje, že z hlediska vývojové psychologie, by měla rodina působit na hodnotovou orientaci v období adolescence méně než v předchozím období.

V adolescenci by mělo dojít k postupnému ukončení závislosti na rodině, nikoliv k popření či odmítnutí hodnot, které rodiče dětem předávali. Mělo by jít o transformaci postojů k těmto hodnotám, kdy se dospívající potřebuje sám přesvědčit o jejich významu a platnosti (srov. VÁGNEROVÁ 2000 : 283).

2.6 Možnosti působení sociálního pracovníka na utváření hodnotové orientace adolescentů

Pracovat s mládeží znamená snažit se o pochopení jejich pohledu na svět a jejich hodnotové orientace, ta je pro mladého člověka hlavními pohnutkami k chování. Někteří adolescenti zažívají nudu, která není způsobena tím, že by neměli co dělat, ale spíše tím, že se nedokáží pro něco nadchnout. Důvodem může být dětství chudé na podněty. Tuto prázdnotu pak mladí lidé často vyplňují virtuálním světem počítačů. Sociální pracovník má možnost zmírnit tento stav tím, že stimuluje tvořivost mladých lidí. Především nasloucháním, povídáním, kontaktem s přírodou, podporou čtení apod.

Jak uvádí Sak (2000) vědomé přenášení určitých hodnot na jedince je cílem výchovy především v rodině, škole i v mimoškolních zařízeních. Na mladistvého však často působí hodnoty dospělého, o jejichž přenos se dospělý vědomě nesnaží. Tento nezáměrný přenos má často větší vliv na hodnotovou orientaci adolescenta než záměrné působení vychovatele (srov. SAK 2000: 39).

Kraus (2006) konstatuje, že člověk nemůže o hodnotách pouze vědět, ale musí je aktivně uskutečňovat, zažívat a tvořit. Jen tak mohou být hodnoty zvnitřněny (srov. KRAUS 2006: 35).

Postmoderní doba se vyznačuje útekem před existencionálními otázkami do konzumního životního stylu i relativizací hodnot. V pedagogice můžeme najít nástroje jak tento trend zmírnit a posílit tak kritické myšlení mladých lidí. Mezi nejznámější patří pedagogika zážitku nebo méně známá filozofie výchovy či výchova citlivá vůči náboženství (srov. KAPLÁNEK a kol. 2019: 118).

Posilování a rozvíjení osobnosti adolescentů je jedním z úkolů sociální práce. Má-li být tato práce účinná, musí být sociální pracovník schopen empatického přístupu

k jednotlivcům. Je dobré u adolescentů podporovat skryté sociální dovednosti a tvořivost a to například pomocí kulturních aktivit či sportu (MATOUŠEK 2013: 350).

S hodnotovou orientací jedince úzce souvisí spiritualita, která je vrcholem kultury, což lze vidět v různých oblastech kulturního života. Například sport je oblastí kultury, jejíž spirituální význam je často podceňován. Sport může mladistvému pomoci zušlechťovat vztah k vlastnímu tělu, únava je zase školou pokory a soupeření je příležitost prožít nenávist nebo solidaritu. Stejně tak tancem se mladiství učí vyjádřit a uvědomit si svůj cit a tím se lépe vyznat sám v sobě. Také zpěv či hra na hudební nástroj pomáhá dětem naučit se radosti z hudby. Své konflikty a malá i větší traumata si mohou děti odžít ve světě divadla. Nemalý vliv na formování osobnosti mají také knihy a výtvarná výchova (ŘÍČAN, JANOŠOVÁ 2016: 53-60).

3 HODNOTOVÁ ORIENTACE MLÁDEŽE V JINÝCH VÝZKUMECH

Zkoumání hodnot mládeže nám pomáhá k tomu, abychom se lépe orientovali v jejich chování vůči ostatním, poznali, co je ovlivňuje a co oceňují. Přijaté hodnoty adolescentů nám také napomáhají rozumově zdůvodnit jejich přesvědčení, víru a postoje (PRUDKÝ 2009: 75).

Sak, Saková (2004) uvádí: „*Varovným důsledkem procesu individualizace je zjištění, že mládež již nadále nepreferuje hodnotu lidských vztahů, ale kariéru, aspoň tak to deklarují výzkumy.*“ (SAK, SAKOVÁ 2004: 205).

V nitru své duše, ale mladí lidé touží po vysokých hodnotách, jako je zdraví, láska, přátelství, životní partner, děti, rodina. Do izolace a hluboké deprese je přivádí zjištění, že mezi vytouženými hodnotami a neschopností jich dosáhnout se objevuje rozpor. Zde se pak nabízí prostor pro drogu jako řešení (srov. BALÍK 2019: 127). „*Pocit samoty uprostřed hlučného světa, který nabízí tolik možností a takové množství vztahů, je jednou z novodobých forem chudoby.*“ (Tamtéž: 127).

3.1 Výzkum European Values Study

European Values Study je dlouhodobý, rozsáhlý výzkumný program zaměřený na základní lidské hodnoty. Poskytuje pohled na myšlenky Evropanů týkající se života, práce, rodiny, politiky, společnosti a náboženství. Studie evropských hodnot začala v roce 1981 a průzkum se opakuje každých devět let v různém počtu zemí. Celkem je v Evropě dotazováno 70 000 lidí. Poslední sběr dat probíhal v roce 2017, tyto data blíže přiblížíme, nejprve z pohledu Evropy, poté z pohledu České republiky (srov. EUROPEAN VALUES STUDY). [online].

Hodnota rodina i přes individualizaci a emancipaci zůstává pro Evropany důležitou hodnotou a pro drtivou většinu je manželství s dětmi preferovaným životním stylem. Evropané jsou přesvědčeni, že otec a matka jsou pro dítě nezbytní, aby šťastně

vyrůstalo. Také hodnota práce je pro 70 procent Evropanů velmi důležitá (srov. EUROPEAN VALUES STUDY). [online].

U výzkumného tématu náboženství, data ukazují, že Evropané již tolik nechodí do kostela a nevěří v Boha. Při bližším pohledu není starý kontinent tak sekularizovaný, jak se na první pohled zdá. Přibližně polovina všech Evropanů se alespoň jednou týdně modlí nebo medituje. Tři ze čtyř Evropanů tvrdí, že jsou věřící. Mezi sekularizovanějšími zeměmi severozápadní Evropy a těmi tradičnějšími jihovýchodními je samozřejmě velká propast. Jedno je ale jisté, že většina evropských kostelů přitahuje každým rokem méně věřících. Lidé, kteří se považují za ateisty, jsou v menšině, například ve Francii se za ateisty považuje téměř 15 procent. Velká většina Evropanů se označuje za náboženské osoby a považují se za stejně věřící jako lidé, kteří chodí do kostela. Je to druh víry bez sounáležitosti. Lidé si vybírají různé náboženské praktiky a přesvědčení, míchají je a spojují, sociologové tento trend nazývají „kafeteriálním náboženstvím“ (cafeteria religion) nebo „bezcírkvní spiritualitou“ (srov. Tamtéž). [online].

Hodnota politika a ochota lidí zapojit se do politického života se liší. Východní státy jsou méně ochotné zapojit se do politických akcí než Západ. Také podpora demokracie je vysoká na Západě a nízká na Východě, dá se říci, že železná opona nezmizela, jen se trochu zvedla. 90 procent Evropanů si myslí, že demokracie může mít své problémy, ale stále je lepší než jakákoliv jiná forma vlády (srov. Tamtéž). [online].

Poslední zkoumanou kategorií byla solidarita, tolerance a důvěra v ostatní. Přestože dnešní západní společnost trpí úpadkem občanského života, ztrátou sociální soudržnosti a oslabováním sociálních vazeb, zůstává solidarita a tolerance typickými evropskými hodnotami. Studie ukazuje, že 70 procent Evropanů, chce své děti naučit toleranci a respektu k ostatním lidem (srov. Tamtéž). [online].

Z výsledků výzkumu lze vybrat data z České republiky a kategorii mladých lidí, kde můžeme vidět, že význam rodiny je pro tuto skupinu velice důležitý (index 96,62) a s věkem ještě stoupá. U hodnoty práce je zajímavé porovnání České republiky se sousedními státy. Zatímco na Slovensku, v Polsku, v Německu a v Rakousku má význam práce pro mladé lidi index přes 90, v České republice je to pouze index 79.

Význam náboženství má u mladých lidí v České republice index 15,34. Pro srovnání v sousedním Polsku je index 71 a na Slovensku index 40. Také politika nemá pro mladé lidi velký význam (index 28,57). Naopak důležitost přátel hodnotí mladí Češi vysoko, indexem 93. Naše okolní státy přisuzují této hodnotě ještě větší index přes 97 (srov. ATLAS OF EUROPEAN VALUES STUDY). [online].

3.2 Výzkum hodnotové orientace adolescentů Libora Prudkého

Prudký (2009) ve své knize *Inventura hodnot* prezentuje výsledky výzkumů z let 1991-2007. Na počátku sledovaného období patří nejvýznamnější místo hodnotě *rodina*, poté následuje *práce, přátelé a známí* a hodnota *volný čas*. Mezi posledními hodnotami se nacházela hodnota *politika a náboženství*. Na konci sledovaného období se za nejvyšší hodnotu *rodina* dostává hodnota *prátelé a známí*, poté hodnota *volný čas* a nakonec opět hodnoty *politika a náboženství* (srov. PRUDKÝ 2009: 235-236).

Zajímavé je také vyhodnocení výzkumu vedeného L. Prudkým v roce 2002/2003, kterého se zúčastnilo 1120 studentů prvních ročníků vysokých škol. Výzkum mimo jiné zjišťoval, která z nabízených kategorií nejvíce působí na vznik hodnot. Z výsledků vyplývá, že největší vliv na utváření jejich hodnot má rodina. Autor zde poukazuje na to, že pozdní adolescenti často vnímají rodinu jako „odstrašující případ“, jako něco od čeho je potřeba se odtrhnout. Výzkum dokládá, že tato představa je nepřesná, že rodina je pro dospívající zdrojem vzoru a jistoty. Jako druhý největší vliv na jejich hodnoty označili studenti sami sebe a třetí místo zaujímají zájmové aktivity. Na čtvrtém místě jsou přátelé, poté vlivy umění a kultury a vlivy lásek. Následují vlivy učitelů a spolužáků. Na úplném konci jsou pak vlivy politických událostí a médií (srov. PRUDKÝ 2004: 21).

3.3 Výzkum hodnotové orientace adolescentů Petra Saka

Petr Sak (2000) se zabývá výzkumem hodnot již od roku 1979, kdy poprvé použil metodiku přiřazování pořadového čísla hodnotě respondentem. Její nevýhodou bylo, že pokud se do následujícího výzkumu přidala další hodnota, ztrácí se možnost porovnání s předchozím výzkumem. Proto začal později pracovat s baterií hodnot, kdy se k významu respondent vyjadřuje pomocí pěti stupňové škály. Zpočátku pracoval

s šestnácti hodnotami a poté je rozšířil na 23. Jde o hodnoty – zdraví, láska, svoboda, mír, přátelství, životní prostředí, demokracie, životní partner, rodina a děti, pravda/poznání, rozvoj vlastní osobnosti, zajímavá práce, vzdělání, plat, rodina a děti, být užitečný druhým, společenská prestiž, majetek, úspěšnost v zaměstnání, koníčky, veřejně prospěšná činnost, Bůh a politická angažovanost (srov. SAK 2000: 69-74).

Sak, Saková (2004) mimo jiné v roce 2001 zkoumali životní cíle obyvatel České republiky. Uvádí, že životní cíle naplňují hodnoty jedince a jsou projekcí konkretizace hodnot. Z tabulky lze vybrat věkovou skupinu, která nás zajímá (15–23 let). Pro respondenty této věkové skupiny je největším životním cílem *vzdělání a získání kvalifikace*, pak *zaměstnání* a následuje *partner, manželství, rodina, děti*. Na konci tabulky jsou *náboženské cíle* (srov. SAK, SAKOVÁ 2004: 160).

Výsledky empirického výzkumu hodnot P. Saka z roku 2002 u věkové skupiny 15-23 let představuje tabulka č. 1 a jsou následující. Největší důležitost je připisována hodnotě *zdraví*. Druhé místo zaujímá *láska*, která bývá vysokou hodnotou často proto, že se lidem nepodařilo dosáhnout toho, po čem touží. Není jasné, zda vysoká hodnota *lásky* u mládeže vypovídá to, že je mládeží láska pozitivně prožívána nebo jim naopak chybí. Sak, Saková (2004) uvádí, že hodnota *láska* od devadesátých let stoupá a pravidelně je ve výzkumech nejdůležitější pro mládež ve věku 15-18 let (srov. SAK, SAKOVÁ 2004: 10). Přesto dodává: „*Ve výzkumu z roku 2002 je překvapivě láska hodnocena u mládeže ve věku 15-18 let níže než v následujících věkových skupinách mládeže. Tato relace je novým fenoménem.*“ (Tamtéž: 10). Na třetím místě je hodnota *mír* a následuje hodnota *partner*. Další je hodnota *rodina a děti*, která u starších věkových kategoriích stoupá. Předposlední místo patří hodnotě *Bůh* a poslední hodnotě *politická angažovanost*. Možné zdůvodnění posledního místa vidí autor jako důsledek rozčarování politického vývoje (srov. SAK, SAKOVÁ 2004: 11-12).

Tabulka č. 1: Výzkum hodnot P. Saka z roku 2002, věková skupina 15-23 let

Pořadí	Hodnota
1.	Zdraví
2.	Láska
3.	Mír
4.	Svoboda
5.	Přátelství
6.	Životní partner
7.	Demokracie
8.	Životní prostředí
9.	Rodina a děti
10.	Zajímavá práce

Pořadí	Hodnota
11.	Rozvoj vlastní osobnosti
12.	Plat
13.	Úspěch v zaměstnání
14.	Vzdělání
15.	Koníčky
16.	Být užitečný druhým
17.	Majetek
18.	Veřejně prospěšná činnost
19.	Bůh
20.	Politická angažovanost

Zdroj: SAK, SAKOVÁ 2004: 11

Z předchozího výčtu výsledků výzkumů vyplývá, že hodnota Bůh, náboženství obsazuje poslední příčky. Toto zjištění mi poslouží jako východisko k mému výzkumu a budu ho pomocí dotazníku ověřovat.

3.4 Výzkum hodnot mládeže z roku 2019-2021 provedený Radou mládeže Slovenska a Českou radou dětí a mládeže

Výzkum, který provedla Česká rada dětí a mládeže a Rada mládeže Slovenska probíhal v letech 2019 – 2021. Vycházel z uceleného souboru hodnot podle S. H. Schwarze, přesněji o jeho tzv. Revidovanou teorii základních hodnot. Tato teorie popisuje 19 základních lidských hodnot a vztahů mezi nimi. Autoři výzkumu tuto teorii doplnili o další oblasti související s demokracií a důvěrou rovnosti pohlaví či etickými otázkami (srov. ANDRESOVÁ, HUSÁK a kol. 2021: 7).

Celkem se výzkumu zúčastnilo 3008 respondentů v České republice a na Slovensku. Výzkum byl rozdělen na dvě části: výzkum obecné populace ve věku 15-29 let a výzkum v 18 organizacích (srov. ANDRESOVÁ, HUSÁK a kol. 2021: 28).

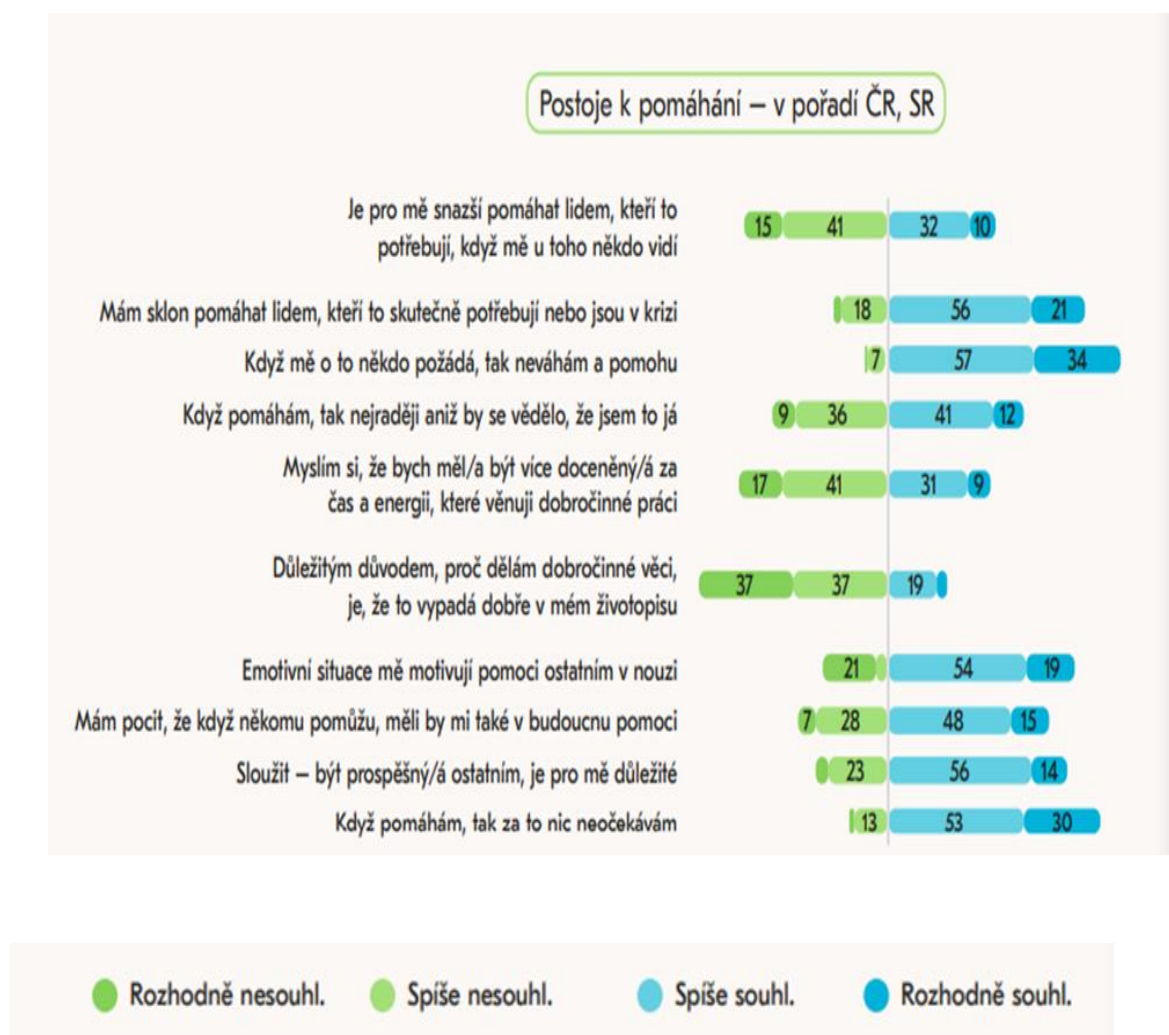
V rámci šetření se mimo jiné výzkum zaměřoval na to, jak jsou pro mladé lidi důležité hodnoty práce, rodina, kamarádi, politika či náboženství. Porovnání výsledku v obou státech vychází téměř totožně s výjimkou hodnoty náboženství, která má v životě mladých na Slovensku výrazně větší důležitost (srov. Tamtéž 2021: 14).

Dále z výzkumu vyplývá, že nejbližší jsou mladým lidem v České republice a na Slovensku hodnoty spojené s péčí, laskavostí především vůči lidem, kteří jsou jim blízcí. Dalšími důležitými společnými hodnotami jsou benevolence – spolehlivost (člověka jako člena skupiny) a benevolence – péče (o blaho členů skupiny a svých blízkých). Další místo náleží svobodě v určování vlastních činů, tedy samostatnosti (srov. Tamtéž 2021: 63-66).

Součástí šetření byl také výzkum prosociálního chování mladých lidí. Ukázalo se, že mladí lidé v obou zemích mají podobné postoje k pomáhání. Jsou ochotni pomoci těm, kteří o to požádají nebo to skutečně potřebují a většinou za to nic neočekávají. Asi pětina mladých vykonává dobrovolnické práce z důvodu nějakého osobního prospěchu (srov. Tamtéž 2021: 118).

V období adolescence se rozvíjí prosociální, ale i asociální či antisociální chování. Adolescenti mívají silné sociální citění, které dokážou projevit. V tomto období je kladen důraz na podporu a pomoc slabších a znevýhodněných. Altruistické chování se rozvíjí v okruhu vrstevnických vztahů, kde se adolescent učí myslet na druhé. (srov. VÁGNEROVÁ 2012: 451).

Výzkum postojů k pomáhání u mladých v ČR a SR

(ANDRESOVÁ, HUSÁK a kol. 2021: 118).

Zmíněný výzkum postojů k pomáhání jsem použila jako východisko k jedné z mých doplňujících otázek. Pro mé účely byla tvrzení v dotazníku částečně zjednodušena, aby byla pro respondenty lépe srozumitelná.

4 DOSPÍVAJÍCÍ A VÍRA

Prudký (2004) uvádí, že pojem víra je velmi blízký pojmu hodnota. Slovo víra je ale vždy spojeno s uvěřením (přijetím). Víra vzniká uvěřením a většinou není podložena rozumovými důvody (srov. PRUDKÝ 2004: 9). Jinak řečeno: „*V náboženském smyslu jde o přijetí víry v boha, (.....)který je konečným hodnotitelem naší celoživotní existence. Nejen v tomto smyslu – ale především v tomto smyslu – je víra blízká hodnotám a normám chování.*“ (Tamtéž: 9).

Co je hodnota víra v osobním životě? Nytrová, Pikálková (2011) uvádí, že: „*víra je osobní vztah k transcendenci, k oblasti, která nás přesahuje.*“ (NYTROVÁ, PIKÁLKOVÁ 2011: 119). Dá se říci, že víra je něčím, co nás nemine, někdo věří v lidstvo, někdo v přírodu, v pokrok nebo umění. Jistým způsobem víry je zřejmě i nechtít v něco věřit (srov. Tamtéž 2011: 119).

V posledních desetiletích se vztah k víře u dospívajících mění, důvodem je potřeba najít odpovědi na existencionální otázky. Víra nenabízí člověku jen abstraktní hodnoty, ale také členství v určité skupině, která zajišťuje oporu jeho identity. K víře lidi přivádí především touha po nalezení smyslu života a potřeba přesahu vlastního života. Někteří adolescenti tuto touhu nemají a přiklání se k cizokrajným kultům nebo naprosto odmítají zabývat se něčím, co přesahuje existenci člověka. Často jsou ohroženi silicím vlivem náboženských sekt, které za ně přebírají odpovědnost a řeší jejich problémy. To může vést k tomu, že adolescenti odloží řešení problémů, které je spojeno s jejich vstupem do dospělosti (srov. VAŠUTOVÁ, PANÁČEK 2013: 63).

Víra může dát dospívajícímu hlubší smysl a uspokojit jeho potřebu přesahu vlastního života. Právě v období adolescence se vztah k víře mění a díky schopnosti abstraktního myšlení dokáže adolescent chápat přesah vlastního života (srov. VÁGNEROVÁ 2012: 470).

Adolescence je obdobím neustálého hledání, rozhodování a také formování hodnotových představ. Neustále dochází ke konfrontaci mezi všeobecně platnými hodnotami a sociálními normami. Miloš Raban v knize *Mládež a hodnoty* hovoří o neuvědomované religiozitě a víru v toto neuvědomované božské Ty nazývá „neuvědomovanou vírou.“ Ta musí být vyjadřována prostřednictvím symbolismu.

Mladému člověku je vlastní symbolická kreativita, která není spekulativní, ale čistě intuitivní. Mezi mladými lidmi se vyskytují případy, kdy se tato nevědomá víra nevyjadřuje symbolickým způsobem a pak se nám tito lidé mohou zdát jako nevěřící od přírody. Podle Rabana většina české mládeže patří právě do této kategorie, jejich náboženský život se odvíjí jen v oblasti jejich nevědomí, což ovlivňuje mravnost každodenního života. A přesto, že je tato víra nevědomá, je zdrojem veškerého morálního jednání. Mladý člověk není často schopen vyjádřit svou víru ani hodnoty svého života. Tato neschopnost může způsobit nedorozumění a vést až k roztržce mezi nenáboženskými a religiózními lidmi, což potvrzují nejen dějiny, ale i současnost (srov. POSPÍŠIL, ROUBALOVÁ 2010: 147-148).

4.1 Definice náboženství

Jasně a výstižně definovat náboženství není vůbec snadné, protože se týká osobního, společenského, vnitřního i vnějšího a velmi obsáhlého vztahu člověka k transcendentní skutečnosti (Bohu), tedy k tomu, co jej přesahuje. Kromě osobního vztahu člověka k transcendentnu představují definice náboženství také jiné skutečnosti, jako je např. způsob a praktikování víry, formy a způsob liturgie, systém symbolů a rituálů apod. Zdrojem náboženství je úžas (fascinace člověka) před tajemstvím života, smrti a světa, který bývá spojen s obavou, vděčností a nadějí, jež směřují k tomu, co nás přesahuje (transcendentno, Bůh). Následně se utváří jistá „hodnotová orientace“ člověka ve světě, neboli rozlišení dobra a zla (srov. JANKOVSKÝ 2018: 184-185).

Štampach (1992) uvádí, že je - li náboženství vztahem, musí mít dva póly, a to subjekt a objekt. Z hlediska subjektu se může náboženství třídit podle doby vzniku, podle kulturního typu, podle stupně rozvoje, sociální funkce a podle rozšíření. Z hlediska předmětu (materiálního), kde je předmětem transcendentní skutečnost, jde o náboženství ve vlastním smyslu. Naproti tomu, kde je předmětem skutečnost imanentní (uvnitř tohoto světa), jde o pseudoreligiózní kulturní útvary (magie). Z hlediska formálního předmětu rozčleňuje náboženství na teistická (transcendentní skutečností je něco osobního) a náboženství neteistická – nikoliv ateistická, kdy transcendentní skutečnost je neosobní (srov. Tamtéž 2018: 185).

Holm (1998) uvádí, že náboženství, chápané jako sociální fenomén, poskytuje jedinci kromě myšlenkového systému, který dává smysl, i vzorce pro jeho jednání a sociální role. V rámci systému rolí prožívá jedinec sám sebe, získává jistotu ve svých rolích a v náboženském společenství (jehož je součástí) se cítí jako doma. Zvnitřněním obsahu víry a rituálů (účast na bohoslužbách) zažívá jedinec prožitky na osobní rovině, cítí integritu a zároveň identitu (srov. HOLM 1998: 20-21).

S náboženstvím úzce souvisí pojem víry. Víra je předpokladem našeho poznání a vyjadřuje postoj člověka. Pokud chceme vědět, musíme věřit svědectví předcházejících generací. Víra je souhlasem rozumu a vyžaduje naše rozhodnutí, je zdrojem poznání a jistoty člověka. Postoj člověka, jeho osobní vztah k transcendentu pak vyjadřuje náboženská víra, která poskytuje určitou životní jistotu. To neznámá, že víra je trvalým stavem, je spíše procesem, který se vyvíjí a střídá s pochybnostmi, které mohou člověku poskytnout prostor pro zrání a upevnění jeho víry (srov. JANKOVSKÝ 2019: 186-187).

Také pojem spiritualita úzce souvisí s náboženstvím a religiozitou. Říčan (2002) uvádí, že se v posledních letech především v anglosaském světě změnil význam slov náboženství a religiozita, a výrazně vzrostla četnost použití slova spiritualita. Spiritualita dle Říčana (2002) znamená spontaneitu, niterný prožitek a prožitkovou plnost. Naopak spíše vnější projev a sním spojené instituce, vyjadřuje slovo náboženství (srov. ŘÍČAN 2002:43). Přesto dodává, že: „*Spiritualita je centrální funkcí náboženství, jeho srdcem a duší.*“ (ŘÍČAN 2002:43)

Spiritualitu člověka lze chápat jako obecnou charakteristiku člověka, umožňující setkání s Bohem nebo vyznávání duchovních hodnot či jako synonymum duchovního života. Skrze spiritualitu se v teologickém pojetí realizuje vztah k Bohu. Vojtíšek a kol. (2012) vymezuje spiritualitu do sedmi rovin. První rovinou jsou předpoklady, druhou rovinu tvoří obřady, další rovinu spirituality nalezneme v posvátných normách a hodnotách. Čtvrtá rovina je obsažena v posvátných vyprávěních, pátou rovinou jsou zážitky. Šestou rovinou je společenství a poslední tvořivost (VOJTÍŠEK a kol. 2012: 13-15).

Říčan (2007) uvádí, že pokud mluvíme o spiritualitě v původním, posvátném nebo náboženském významu, musíme upozornit na možnost prožívání tzv. „sekularizované spirituality“. Zde se nejedná o prožívání duchovna v pravém slova smyslu, ale o hledání posvátna, úcty k přírodě či předmětům. Toto vymezení označuje autor za zcestné a považuje ho za důsledek spirituální krize (srov. ŘÍČAN 2007 :21).

4.2 Význam náboženství

Kaplánek a kol. (2019) zmiňuje teorii sociální konstrukce reality, kterou vytvořili Thomas Luckmann (1927-2016) s Peterem L. Bergerem (1929). Luckmann vysvětluje jednak univerzální význam náboženství pro jedince i společnost tak i příčiny poklesu významu tradičních náboženství v dnešní době. Světovým názorem nazývá Luckmann pochopení souvislosti smyslu věcí v určité společnosti a dodává, že světový názor plní základní funkci náboženství a považuje ho za základní a neurčitou formu náboženství. Představuje novou formu náboženství, která není spojena s žádným tradičním náboženstvím a je velmi individualizovaná, označuje ji pojmem „*neviditelné náboženství*.“ (KAPLÁNEK a kol. 2019: 20-21).

Někteří lidé odmítají institucionální náboženství nebo ho potlačují, ale prázdnota, která v jejich prožívání vznikne, bývá nahrazena jinými nebožskými instancemi (srov. KAPLÁNEK a kol. 2019: 22). Podle Ericha Fromma není fenomén „náboženství“ vázán na víru v Boha, ale: „*projevuje se jako oddanost cíli, myšlence nebo moci převyšující člověka.*“ (Tamtéž: 22).

V západních zemích dochází formou individuální religiozity k návratu k náboženství. Z výzkumů religiozity občanů České republiky vyplývá, že patříme k nejateističtější zemi Evropy. Vysvětlení může být takové, že se u nás tento návrat k náboženství opravdu nekoná nebo ho nejsme schopni empiricky zachytit. V českých výzkumech religiozity se od respondentů žádá, aby měli určité kulturní předporozumění pojmům (Bůh, duše atd.) Ale s tím zejména u mládeže nemůžeme počítat. Výzkumy prokazují téměř nulový zájem o náboženství u mladých lidí a celkovou náboženskou lhostejnost u české populace (srov. KAPLÁNEK a kol. 2019: 29).

Jak jsem již uvedla v úvodu, s tímto tvrzením se plně ztotožňuji a pomocí mého výzkumu bych chtěla tato tvrzení ověřit.

4.3 Spiritualita mládeže v ostatních výzkumech

Zajímavý výzkum provedla Křesťanská akademie mládeže v roce 2011. Zde mladí lidé svou nedůvěru vůči církvi vysvětlovali mimo jiné omezováním osobní svobody a nechutí podřizovat se vnější morální autoritě (srov. KAPLÁNEK a kol. 2019: 83).

Další podrobný popis výzkumů spirituality v německy mluvících zemích najdeme v již citované knize – Co je mládeži svaté? Autoři zde například představují projekt realizovaný Heinerem Barzem, který srovnával osobní religiozitu mladých lidí v tehdejší západní a východní Německu (srov. KAPLÁNEK a kol. 2019: 67). Podobným zajímavým projektem byl výzkum, který v roce 1998 zahájila Würzburšská univerzita. Cílem projektu bylo v různých prostředích popsat rozmanitost religiozity. Výsledkem bylo stanovení pěti typů mladých lidí na základě jejich postojů k náboženství. Jednalo se o typ: církevně křesťanský, křesťansky autonomní, konvenčně křesťanský, autonomně náboženský a nenáboženský (srov. KAPLÁNEK a kol. 2019: 71-72). Z našeho pohledu je nejzajímavější poslední skupina mladých lidí. Tito nenáboženští lidé odmítají víru v Boha, jsou přesvědčeni o bezvýznamnosti náboženství, ale o svém postoji nepotřebují přesvědčovat ostatní (srov. Tamtéž 2019: 74).

Zajímavý výzkum provedli sami i autoři Kaplánek a kol. (2019). Cílem výzkumu bylo najít věci, osoby, vztahy, které jsou pro mladé lidi životně natolik důležité, že je považují za posvátné nebo nedotknutelné. Východiskem výzkumu se pro autory stává Luckmannův koncept, který umožňuje vnímat spirituální potřeby člověka pomocí projevů, které zpočátku nemají nic společného s náboženstvím, ale přitom míří k transcenci sebe sama (srov. KAPLÁNEK a kol. 2019: 11-12). Respondenty byli studenti gymnázií ve věku 15-20 let, výzkum probíhal ve školním roce 2015/2016 (srov.

Tamtéž 2019: 85-87). Z výsledků bylo možno identifikovat více způsobů chápání slova „svatý“. S porovnáním s výzkumy s mladými lidmi v Německu, jimiž se autoři inspirovali, zjistili, že mladí gymnazisté většinou nemají potřebu se k někomu upínat nebo mu děkovat a pro tyto uctívané osoby výraz „svatý“ nepoužívají, což může být důsledek jisté formy sekularizace, která v naší zemi probíhá více než sto let. Jedním ze znaků je generační přenos přesvědčení o škodlivosti a zbytečnosti náboženství a dále pak u značné části české populace absence zprostředkované náboženské zkušenosti. Většina mladé generace v České republice se doma ani ve škole nesetká s tématem „posvátna“ proto i respondenti měli problém vyjádřit se k tématu bez jakékoliv přípravy. Respondenti často pojem „svatý“ nahradily slovy: významný, nepostradatelný, důležitý, vzácný. Velká část dotázaných pak uvedla, že tím nejvzácnějším je pro ně rodina a přátelé (srov. KAPLÁNEK a kol. 2019: 95-96). Sami autoři dodávají, že provedený výzkum neodpovídá na otázku přítomnosti či nepřítomnosti vazby na „transcendentno“ u mladých lidí v České republice. Ale je spíše odpovědí na to, jaké mají mladí lidé hodnotové priority a jak pojmy vztahující se k posvátnu a náboženství vnímají (srov. Tamtéž 2016: 113).

5 NEZISKOVÝ SEKTOR

5.1 Charakteristika

Neziskové organizace jsou institucionalizovanou formou a součástí občanské společnosti. Občanskou společností označujeme prostor mezi oblastí soukromých zájmů a státem. Souhrnně můžeme neziskové organizace označit termínem neziskový sektor někdy nazývaný též občanský nebo třetí sektor. Kromě těchto označení se v České republice používají pojmy nestátní neziskové organizace – NNO (srov. MANSVELDOVÁ, KROUPA 2005: 81).

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež se řídí zákonem č. 108/2006 Sb. (Zákon o sociálních službách)

Podle § 34 patří NZDM do sociálních služeb a jejich náplň činnosti popisuje § 62. Zde se dočteme, že NZDM poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba může být poskytována osobám anonymně.

Služba obsahuje tyto základní činnosti:

- a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- c) sociálně terapeutické činnosti,
- d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (srov. Zákon 561/2006 Sb. o sociálních službách). [online].

5.2 Role neziskových organizací

V moderních demokraciích mají neziskové organizace nezastupitelné role. Jednou z nich je role participativní, kdy se občané pomocí těchto organizací snaží vyjadřovat své společenské požadavky s cílem řešit společné problémy. Další nezastupitelnou rolí neziskového sektoru je poskytování služeb především pro takové skupiny lidí, které nejsou schopny své potřeby uspokojit jinde. Služby nabízené neziskovým sektorem bývají lépe zacílené, protože vycházejí ze skutečných potřeb klientů. Často bývají mnohem efektivnější než služby poskytované státem, protože nemusí při své činnosti dosahovat zisku. Prostřednictvím sdružování v neziskových organizacích mohou různé marginalizované skupiny občanů vyjadřovat své potřeby a zájmy. Neziskové organizace nabízejí alternativní řešení různých problémů a tím selektují a uspokojují zájmy občanů. To zahrnuje jak uspokojování individuálních, tak i skupinových potřeb a zájmů, které jsou dnes definovány jako funkce státu. V různých oblastech sociálních či podpory a ochrany zdraví nepředstavují neziskové organizace pouze alternativu, ale často jsou jediným zdrojem uspokojování potřeb občanů (srov. MANSFELDOVÁ, KROUPA 2005: 83).

5.3 NZDM Trhové Sviny

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež v Trhových Svinech se skládá ze dvou klubů. Prvním je Klub Domeček, který je určen pro děti a mládež od 6-20 let. Druhým je klub Archa, který navštěvují adolescenti ve věku 12-20 let. Jedná se především o děti a mládež, které jsou v nepříznivé sociální situaci a ohrožují je společensky nežádoucí jevy. Nebo si neví rady se školou, nechtějí nebo nemohou navštěvovat organizované volnočasové aktivity, mají vyhraněný životní styl, kvůli kterému se dostávají do konfliktů s okolím apod. (srov. DOMEČEK NZDM). [online].

Zařízení prostřednictvím obou klubů zajišťuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické

činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Služba je klientům poskytována zdarma (srov. Tamtéž). [online].

Posláním obou klubů je poskytovat dětem a mládeži informace, podporu, pomoc a bezpečný prostor pro smysluplné trávení volného času. Snahou je snižovat sociální a zdravotní rizika související se způsobem života mladých lidí. Hlavním cílem je usilovat o sociální začlenění klienta, napomáhat k uvědomění si vlastní hodnoty a usilovat o odklon od sociálně rizikového chování (srov. Tamtéž). [online].

5.4 NZDM Kaplice a NZDM Dolní Dvořiště

NZDM Depo v Kaplici je určeno dětem a dospívajícím mladým lidem, kteří jsou ve věku 8 - 18 let, DéDěčko v Dolním Dvořišti je určeno dětem a mladistvým od 6 do 18 let. Zřizovatelem obou zařízení je Charita Kaplice. Obě zařízení jsou primárně určeny uživatelům, kteří jsou ohroženi společensky nežádoucími jevy, zažívají nepříznivé situace, obtížné životní události nebo omezující životní podmínky. Služby jsou poskytovány bezplatně (srov. CHARITA KAPLICE NZDM). [online].

Posláním obou nízkoprahových zařízení je nabízet dospívajícím pomoc a bezpečný prostor a omezit tak negativní vliv prostředí, ve kterém žijí. Snažit se poskytovat informace, individuální podporu a řešit jejich nelehké životní situace. Tím usilovat a pozitivně ovlivňovat jejich životní styl a hodnoty se zaměřením na jejich potřeby a přání (srov. Tamtéž). [online].

Mezi jejich základní služby patří výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zajištění podmínek pro společensky přijatelné volnočasové aktivity, pracovní výchovná činnost s dětmi, nácvik a upevňování motorických, psychických a sociálních schopností a dovedností, zajištění podmínek pro přiměřené vzdělávání. Dále zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, aktivity umožňující lepší orientaci ve vztazích odehrávajících se ve společenském prostředí a sociálně terapeutické činnosti, jejichž poskytování vede k rozvoji nebo udržení osobních a sociálních schopností a dovedností podporující sociální začleňování. Dále nabízejí pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí, pomoc při obnově nebo

upevnění kontaktu s rodinou, pomoc a podporu při dalších aktivitách podporující sociální začleňování osob (srov. Tamtéž). [online].

5.5 NZDM České Budějovice

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež V. I. P. se nachází ve Skuherského ulici v Českých Budějovicích. Zřizovatelem je Charita České Budějovice. Klienty zařízení jsou děti a mládež od 6 -26 let. Jedná se o sociální službu, která nabízí bezpečný prostor a poskytuje pomoc mladým lidem, kteří se ocitli v obtížné životní situaci. Dále nabízí zázemí, odbornou pomoc a podporu dětem a mladým lidem, kteří jsou ohroženi společensky nežádoucími jevy nebo sociálním vyloučením. Zařízení dále nabízí pravidelné kluby, doučování, kuchařské a výtvarné dílny, sportovní aktivity, prázdninové výlety i jednorázové akce. Služba je poskytována zdarma (srov. VIP NZDM). [online].

6 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

6.1 Cíl výzkumu a hypotézy

Hlavním cílem výzkumného šetření bude zjistit, jaká je hodnotová orientace adolescentů navštěvujících nízkoprahová zařízení a na jakém místě se v žebříčku hodnot u adolescentů nachází hodnota „Bůh“ a tím potvrdit nebo vyvrátit stanovenou hypotézu č. 1.

Dalším cílem je zjistit jak mladí lidé rozumí slovům víra, spiritualita a co si představují pod slovem Bůh. Jak jsem již uvedla v kapitole 4. 1, patří Česká republika k nejateističtější zemi Evropy. V evropských výzkumech religiozity se od respondentů očekává, že budou mít kulturní předporozumění pojmům (Bůh, duše atd.) s tím však především u mládeže nelze počítat (srov. KAPLÁNEK a kol. 2019: 29). K ověření nám poslouží hypotézy č. 2, 3, 4.

Jak vyplývá z výzkumu hodnot provedeným Radou mládeže Slovenska a Českou radou dětí a mládeže (2019-2020) jsou mladí lidé ochotni pomáhat těm, kteří o to požádají nebo to skutečně potřebují a většinou za to nic neočekávají (srov. ANDRESOVÁ, HUSÁK a kol. 2021: 118). Proto je mým posledním cílem zjistit, jak je to u mládeže navštěvující nízkoprahová zařízení. K tomuto účelu byla sestavena hypotéza č. 5.

Formulace hypotéz:

H1: Předpokládáme, že hodnota „Bůh“ se bude u adolescentů navštěvujících nízkoprahová zařízení nacházet na posledním místě.

H2: Předpokládáme, že nejčastěji si respondenti budou spojovat slovo víra s náboženstvím.

H3: Předpokládáme, že respondenti si nejčastěji budou slovo „Bůh“ spojovat s imaginární postavou.

H4: Předpokládáme, že většina respondentů nebude slovu spiritualita rozumět.

H5: Předpokládáme, že adolescenti budou ochotni pomáhat, jen pokud si o to někdo řekne.

6.2 Metoda sběru dat

Pro výzkum byla použita metoda dotazníku, která je vhodná pro výzkumy, kde musíme v krátkém čase získat co nejvíce odpovědí. U položek v první části dotazníku, která zjišťuje důležitost hodnot, jsem se při jeho sestavení inspirovala již zmíněným výzkumem Petra Saka, a to především pro jeho přehlednost a srozumitelnost (srov. SAK, SAKOVÁ 2004: 11). Můj výzkum probíhal ve čtyřech nízkoprahových zařízeních a to v Trhových Svinech, Českých Budějovicích, Kaplici a Dolním Dvořišti. Po úvodní telefonické domluvě jsem pracovníkům v NZDM osobně předala vždy 30 ks dotazníků a požádala je o spolupráci. Po 14 dnech jsem opět osobně vybrala vyplněné dotazníky, celkem se mi vrátilo 86 vyplněných dotazníků.

6.3 Charakteristika respondentů

Následující kapitola ukazuje počet a jednotlivé zastoupení respondentů a další údaje jako je věk, pohlaví a místo působení respondentů. Údaje se vztahují k první až třetí otázce v dotazníku.

Tabulka č. 2: *Počet*

Zařízení	Dolní Dvořiště	Trhové Sviny	Kaplice	České Budějovice	Celkem
Počet	23	20	28	15	86

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 3: *Pohlaví*

Pohlaví	Chlapci	Dívky
Počet	41	45

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 4: *Věk*

Věk	12	13	14	15	16	17	18
Počet respondentů	17	9	14	16	9	15	6

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 5: *Místo působení respondentů*

Navštěvuji	ZŠ	Odborné učiliště	Odbornou SŠ	Gymnázium	Nic-jsem doma	Nic-pracuji
Počet respondentů	56	22	6	0	2	0

Zdroj: vlastní výzkum

Celkem se výzkumu zúčastnilo 86 respondentů. Nejvíce dotazníků bylo vyplněno adolescenty z Kaplice (28) a nejméně dotazníků se vrátilo z Českých Budějovic (15). Tabulka č. 2 ukazuje, že zastoupení dívek a chlapců ve výzkumu bylo téměř shodné. Nejčastější zastoupený věk byl 12, 15 a 17 let; nejméně bylo do výzkumu zapojeno 18letých adolescentů. Tomu odpovídá i místo jejich působení, kdy většina navštěvuje ještě základní školu.

6.4 Realizace výzkumu

6.4.1 Hodnotová orientace adolescentů navštěvujících NZDM

Respondentům ve vybraných zařízeních bylo předloženo dvacet hodnot, které byly vybrány podle baterie hodnot, kterou vytvořil P. Sak za účelem zkoumání hodnotové orientace mládeže. Zkoumanými hodnotami jsou láska, zdraví, přátelství, svoboda, mír, životní partner, životní prostředí, demokracie, rodina a děti, zajímavá práce, rozvoj vlastní osobnosti, vzdělání, plat, koníčky, úspěšnost v zaměstnání, být užitečný druhým, majetek, veřejně prospěšná činnost, Bůh a politická angažovanost. Respondenti hodnotili důležitost na škále jedna až pět, kdy číslice jedna znamenala nejmenší důležitost a číslo pět důležitost největší. V posledním sloupci tabulky je vypočítaný vážený průměr hodnot. Tabulka č. 6 ukazuje jednotlivé hodnoty a jejich četnost hodnocení a tabulka č. 7 představuje již celkové pořadí hodnot.

Tabulka č. 6: Hodnotová orientace adolescentů navštěvujících NZDM - známkování

Hodnota	Škála					Vážený průměr $\bar{x}$
	1	2	3	4	5	
Láska	6	12	13	18	37	3,79
Zdraví	2	1	8	17	58	4,45
Přátelství	1	0	10	23	52	4,45
Svoboda	6	1	7	22	50	4,26
Mír	4	7	16	21	38	3,95
Životní partner	6	11	18	18	33	3,70
Životní prostředí	8	6	17	23	32	3,75
Demokracie	16	13	24	16	17	3,05
Rodina a děti	4	8	8	14	52	4,18
Zajímavá práce	2	4	19	28	33	4,00
Rozvoj vlastní osobnosti	3	5	16	32	30	3,94
Vzdělání	3	6	16	25	36	3,98
Plat	6	3	9	24	44	4,12
Koníčky	7	2	18	21	38	3,94
Úspěšnost v zaměstnání	3	2	16	20	45	4,18
Být užitečný druhým	5	9	15	25	32	3,81
Majetek	4	5	11	24	42	4,10
Veřejně prospěšná činnost	15	13	20	24	14	3,10
Bůh	40	11	9	9	17	2,44
Politická angažovanost	34	18	19	9	6	2,24

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 7: Pořadí hodnot podle adolescentů navštěvujících NZDM

Pořadí	$\bar{x}$	Hodnota
1	4,45	Zdraví
1	4,45	Přátelství
2	4,26	Svoboda
3	4,18	Rodina a děti
3	4,18	Úspěšnost v zaměstnání
4	4,12	Plat
5	4,10	Majetek
6	4,00	Zajímavá práce
7	3,98	Vzdělání
8	3,95	Mír
9	3,94	Koníčky
9	3,94	Rozvoj vlastní osobnosti
10	3,81	Být užitečný druhým
11	3,79	Láska
12	3,75	Životní prostředí
13	3,70	Životní partner
14	3,10	Veřejně prospěšná činnost
15	3,05	Demokracie
16	2,44	Bůh
17	2,24	Politická angažovanost

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 6 nám ukazuje četnost bodového hodnocení u jednotlivých hodnot. Z tabulky lze vyčíst, které hodnoty jsou na číselné škále rozmístěny rovnoměrně a naopak, které hodnoty směřují spíše k horní nebo dolní části číselné škály. Například nejvíce respondentů (58) označilo číslem 5 hodnotu *zdraví*, což koresponduje s celkovým pořadím. Naopak hodnota *Bůh* měla nejvíce označení u čísla 1, a přesto není v celkovém hodnocení na posledním místě. Tabulka č. 7 pak dokládá jednotlivé pořadí hodnot, které bylo stanoveno na základě váženého průměru. O první místo se dělí hodnoty *zdraví* a *přátelství*, následuje *svoboda* a opět dvě třetí místa, a to *rodina* a *úspěšnost v zaměstnání*. Následuje *plat*, *majetek*, *zajímavá práce*, *vzdělání*, *mír*. Na devátém místě se shodně umístily hodnoty *koníčky* a *rozvoj vlastní osobnosti*, dále *být užitečný druhým*, *láska*, *životní prostředí*, *životní partner*, *veřejně prospěšná činnost*, *demokracie*, *Bůh* a *politická angažovanost*.

6.4.2 Hodnotová orientace adolescentů navštěvující NZDM z pohledu jednotlivých zařízení, pohlaví a věku.

Následující tabulky č. 8, 9, 10, 11 ukazují pořadí hodnot v jednotlivých NZDM. V první tabulce č. 8 jsou České Budějovice, poté následuje tabulka č. 9 Trhové Sviny, třetí je tabulka č. 10 Dolní Dvořiště a poslední tabulka č. 11 ukazuje pořadí hodnot u adolescentů v Kaplici.

V tabulkách č. 12 a č. 13 nalezneme pořadí hodnot v NZDM podle pohlaví. Tabulka č. 12 patří dívkám a tabulka č. 13 chlapcům.

Další kategorií, kterou jsme sledovali je věk respondentů. Vytvořili jsme tři kategorie. Tabulka č. 14 představuje hodnoty u adolescentů mezi 12-13 rokem. Tabulka č. 15 uvádí hodnoty věkové kategorie 14-15 let a poslední tabulka č. 16 představuje hodnoty adolescentů věkové kategorie 16-18.

Tabulka č. 8: Pořadí hodnot v NZDM
České Budějovice

Pořadí	Hodnota	$\bar{x}$
1.	Zdraví	4,60
1.	Přátelství	4,60
1.	Úspěšnost v zam.	4,60
2.	Rodina a děti	4,46
2.	Být užitečný druhým	4,46
3.	Zajímavá práce	4,40
4.	Vzdělání	4,33
5.	Majetek	4,20
6.	Plat	4,13
6.	Mír	4,13
7.	Láska	4,00
7.	Rozvoj vl. osobnosti	4,00
8.	Životní partner	3,88
9.	Svoboda	3,86
9.	Životní prostředí	3,86
9.	Koníčky	3,86
10.	Bůh	3,40
11.	Veřejně prosp. činnost	3,20
12.	Demokracie	2,60
13.	Politická angažovanost	2,33

Tabulka č. 9: Pořadí hodnot v NZDM
Trhové Sviny

Pořadí	Hodnota	$\bar{x}$
1.	Přátelství	4,50
2.	Zdraví	4,15
2.	Svoboda	4,15
3.	Rodina a děti	4,00
4.	Plat	3,90
5.	Úspěšnost v zam.	3,85
6.	Zajímavá práce	3,75
6.	Majetek	3,75
7.	Rozvoj vl. osobnosti	3,70
8.	Vzdělání	3,60
8.	Koníčky	3,60
9.	Životní prostředí	3,40
10.	Mír	3,30
11.	Životní partner	3,25
12.	Být užitečným druhým	3,15
13.	Láska	3,00
14.	Demokracie	2,75
14.	Veřejně prosp. činnost	2,75
15.	Politická angažovanost	2,00
16.	Bůh	1,80

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 10: Pořadí hodnot v NZDM

Dolní Dvořiště

Pořadí	Hodnota	$\bar{x}$
1.	Úspěšnost v zaměstnání	4,30
2.	Zdraví	4,26
3.	Plat	4,21
4.	Přátelství	4,17
5.	Majetek	4,13
6.	Láska	4,00
6.	Životní partner	4,00
7.	Svoboda	3,95
7.	Koníčky	3,95
8.	Rozvoj vl. osobnosti	3,91
9.	Rodina a děti	3,86
10.	Vzdělání	3,82
11.	Zajímavá práce	3,69
12.	Být užitečný druhým	3,65
13.	Mír	3,60
14.	Životní prostředí	3,43
15.	Veřejně prosp. činnost	3,00
16.	Demokracie	2,95
17.	Politická angažovanost	2,08
18.	Bůh	1,86

Tabulka č. 11: Pořadí hodnot v NZDM

Kaplice

Pořadí	Hodnota	$\bar{x}$
1.	Zdraví	4,78
2.	Přátelství	4,57
3.	Koníčky	4,50
4.	Rodina a děti	4,42
5.	Svoboda	4,32
5.	Životní prostředí	4,32
6.	Mír	3,35
7.	Majetek	4,28
8.	Zajímavá práce	4,21
8.	Vzdělání	4,21
8.	Plat	4,21
9.	Úspěšnost v zam.	4,10
9.	Rozvoj vl. osobnosti	4,10
10.	Být užitečný druhým	4,07
11.	Životní partner	3,75
12.	Láska	3,71
13.	Demokracie	3,60
14.	Veřejně prosp. činnost	3,46
15.	Bůh	2,85
16.	Politická angažovanost	2,50

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 12: *Pořadí hodnot u dívek navštěvujících NZDM*

Pořadí	Hodnota	$\bar{x}$
1.	Zdraví	4,53
1.	Přátelství	4,53
2.	Rodina a děti	4,42
3.	Svoboda	4,24
4.	Úspěch v zaměstnání	4,22
5.	Vzdělání	4,08
6.	Mír	4,04
6.	Plat	4,04
7.	Rozvij vl. osobnosti	4,00
8.	Zajímavá práce	3,95
9.	Majetek	3,88
10.	Životní partner	3,86
11.	Životní prostředí	3,80
11.	Být užitečný druhým	3,80
12.	Koníčky	3,77
13.	Láska	3,75
14.	Demokracie	3,24
15.	Veřejně prosp. činnost	3,08
16.	Bůh	2,71
17.	Politická angažovanost	2,04

Tabulka č. 13: *Pořadí hodnot u chlapců navštěvujících NZDM*

Pořadí	Hodnota	$\bar{x}$
1.	Zdraví	4,39
2.	Majetek	4,36
3.	Přátelství	4,34
4.	Svoboda	4,26
5.	Plat	4,07
5.	Koníčky	4,07
6.	Úspěch v zaměstnání	4,04
7.	Rozvoj vl. osobnosti	4,00
8.	Rodina a děti	3,97
9.	Zajímavá práce	3,95
10.	Vzdělání	3,85
11.	Mír	3,82
12.	Životní prostředí	3,78
13.	Být užitečný druhým	3,70
14.	Láska	3,58
15.	Životní partner	3,48
16.	Demokracie	2,92
17.	Veřejně prosp. činnost	2,87
18.	Politická angažovanost	2,58
16.	Bůh	2,50

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 14: *Pořadí hodnot u věkové kategorie 12-13 let*

Pořadí	Hodnota	$\bar{x}$
1.	Přátelství	4,69
2.	Zdraví	4,65
3.	Majetek	4,38
4.	Rodina a děti	4,34
5.	Koníčky	4,26
6.	Zajímavá práce	4,23
6.	Úspěch v zaměstnání	4,23
7.	Životní prostředí	4,19
8.	Plat	4,15
9.	Rozvij vl. osobnosti	4,07
10.	Svoboda	4,03
10.	Mír	4,03
10.	Vzdělání	4,03
11.	Být užitečný druhým	4,00
12.	Láska	3,69
13.	Životní partner	3,38
13.	Veřejně prosp. činnost	3,38
14.	Bůh	3,03
15.	Demokracie	2,84
16.	Politická angažovanost	2,42

Tabulka č. 15: *Pořadí hodnot u věkové kategorie 14-15 let*

Pořadí	Hodnota	$\bar{x}$
1.	Zdraví	4,43
2.	Přátelství	4,33
2.	Svoboda	4,33
2.	Plat	4,33
3.	Úspěch v zaměstnání	4,26
4.	Majetek	4,16
5.	Vzdělání	4,10
6.	Mír	4,03
7.	Rodina a děti	3,96
8.	Rozvoj vl. osobnosti	3,86
9.	Zajímavá práce	3,80
10.	Koníčky	3,73
11.	Životní prostředí	3,70
12.	Být užitečný druhým	3,60
13.	Životní partner	3,56
14.	Láska	3,53
15.	Demokracie	3,26
16.	Veřejně prosp. činnost	2,86
17.	Bůh	2,03
18.	Politická angažovanost	1,83

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 16: *Pořadí hodnot u*

věkové kategorie 16-18 let

Pořadí	Hodnota	$\bar{x}$
1.	Svoboda	4,96
2.	Zdraví	4,33
2.	Přátelství	4,33
3.	Rodina a děti	4,20
4.	Zajímavá práce	4,16
4.	Úspěch v zaměstnání	4,16
5.	Láska	4,13
6.	Životní partner	4,03
7.	Mír	3,93
7.	Plat	3,93
8.	Rozvoj vl. osobnosti	3,86
8.	Vzdělání	3,86
9.	Koníčky	3,83
10.	Majetek	3,63
11.	Být užitečný ostatním	3,60
12.	Životní prostředí	3,46
13.	Demokracie	3,16
14.	Veřejně prosp. činnost	2,93
15.	Politická angažovanost	2,66
16.	Bůh	2,33

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 7 nám ukazuje hodnotovou orientaci adolescentů navštěvujících NZDM. Na prvním místě máme dvě hodnoty, a to *zdraví* a *přátelství*. Druhé místo patří hodnotě *svoboda*, následují opět dvě třetí místa, kde se nachází hodnoty *úspěšnost v zaměstnání*, *rodina a děti*. Následuje čtvrté místo hodnota *plat*, páté místo hodnota *majetek* a šesté místo hodnota *zajímavá práce*. O 0,02 bodu méně měla hodnota *vzdělání*, osmé místo zaujímá hodnota *mír*. Shodně deváté místo patří hodnotám *koničky* a *rozvoj vlastní osobnosti*. Na desátém místě je hodnota *být užitečný druhým*, následuje jedenácté místo hodnota *láska*. Dvanácté místo patří hodnotě *životní prostředí*, třinácté místo hodnotě *životní partner*. O 0,80 bodu méně má hodnota *veřejně prospěšná činnost*, na patnáctém místě je hodnota *demokracie*. Předposlední místo obsadila hodnota *Bůh* a poslední je hodnota *politická angažovanost*.

Tabulka č. 8, 9, 10, 11 nám představuje pořadí hodnot adolescentů navštěvujících NZDM v jednotlivých městech České Budějovice, Trhové Sviny, Dolní Dvořiště, Kaplice. U sledovaných skupin přední místa shodně zaujímají hodnoty *zdraví* a *přátelství*. V NZDM v Dolním Dvořišti a Českých Budějovicích je na prvním místě hodnota *úspěšnost v zaměstnání*, která se ve dvou dalších zařízeních umístila až na pátém a devátém místě. Další větší rozdíl můžeme vidět u hodnoty *rodina a děti*, která je v NZDM Kaplice, Trhové Sviny a České Budějovice na čtvrtém, třetím a druhém místě, kdežto v Dolním Dvořišti je až na místě desátém. Velký rozdíl můžeme vidět u hodnoty *být užitečný druhým*, kdy respondenti z Českých Budějovic zařadily tuto hodnotu na druhé místo a v ostatních zařízeních byla až na desátém a dvanáctém místě. Také hodnota *láska* je u adolescentů z Českých Budějovic a Dolního Dvořiště výše (7. a 6. místo) než u ostatních (12. 13. místo). Ostatní hodnoty jsou rovnoměrně rozmístěny a hodnoty, které se nacházejí na posledních místech, se shodují ve všech čtyřech zařízeních. Jsou to hodnoty *demokracie*, *veřejně prospěšná činnost*, *politická angažovanost*, *Bůh*. Tabulka č. 12 nám představuje pořadí hodnot dívek navštěvujících NZDM a tabulka č. 13 pořadí hodnot chlapců. Zde vidíme shodu v hodnotách *zdraví*, *přátelství* a *svoboda*. Nepřekvapuje hodnota *rodina a děti* u dívek na druhém místě a u chlapců až na místě osmém. Také hodnotu *vzdělání* kladou dívky výše (5. místo) než chlapci (10. místo). Chlapci zařadili na páté místo hodnotu *koničky*, dívky až na místo

dvanácté. Poslední přičky zauímají opět shodně hodnoty *demokracie, veřejně prospěšná činnost, politická angažovanost a Bůh*.

Tabulky č. 14, 15 a 16 ukazují pořadí hodnot adolescentů navštěvujících NZDM ve věkových kategoriích 12-13 let, 14-15 let, 16-18 let. Ve všech třech kategoriích jsou na prvních příčkách hodnoty *zdraví a přátelství*. U dvou kategorií starších dětí se na prvním a druhém místě objevuje hodnota *svoboda*, která je u kategorie nejmladších dětí až na desátém místě. Také hodnota *plat* je u věkové kategorie 14-15 let na druhém místě a u ostatních skupin na místě 7. a 8. Hodnotě *majetek* zase přisuzují větší důležitost věkové kategorie 12-13 let a 14-15 let než děti starší. Kategorie 16-18 let zařadila na páté místo hodnotu *láska*, která má pro kategorii mladších dětí menší význam (12. a 14. místo). Shodně všechny věkové kategorie zařadily na poslední místa hodnoty *demokracie, veřejně prospěšná činnost, politická angažovanost a Bůh*.

6.4.3 Vyhodnocení doplňujících otázek

Další část dotazníku zjišťoval, jak adolescenti navštěvující nízkoprahová zařízení rozumí slovům víra, Bůh, spiritualita a kdy jsou ochotni pomoci. Tyto otázky jsou v dotazníku pod čísly 5 až 8 a výsledky ukazují tabulky č. 26 až č. 29. Levý sloupec tabulky nabízí možnosti odpovědí a pravý sloupec počet odpovědí. Respondenti mohli vybrat i více odpovědí.

Tabulka č. 17: *S čím si spojuješ slovo víra?*

Otázka: S čím si spojuješ slovo víra?	Počet odpovědí
a) s náboženstvím	49
b) s něčím, co lidem pomáhá v každodenním životě	17
c) nespojuji si slovo s náboženstvím, věřit může člověk i sám sobě	21
d) s ničím	4
e) mám jiný názor (napiš)	2

Zdroj: vlastní výzkum

Nejčastěji si mladí lidé spojovali slovo víra s náboženstvím. Dva lidé měli jiný názor a nevybrali žádnou z nabízených možností. První si slovo víra spojuje pouze „s vírou v Boha“ a druhý pohled mladého člověka byl ten, že se u něj slovo víra „různě mění“.

Tabulka č. 18: *Co si představuješ pod slovem Bůh?*

Otázka: Co si představuješ pod slovem Bůh?	Počet odpovědí
a) Imaginární postavu	16
b) modlu	14
c) bytost, na kterou se lidé obracejí v těžké životní situaci	35
d) absolutně nic	8
e) něco nad námi, vyšší síla	19
f) nevybral jsem žádnou možnost, mám jiný názor (napíš)	2

Zdroj: vlastní výzkum

Nejčastěji si respondenti spojují slovo Bůh s bytostí, na kterou se lidé obracejí v těžké životní situaci. Dva respondenti vybrali možnost f) a dopsali, že „*Bůh neexistuje*“ a „*nejsem věřící*.“

Jelikož u otázky: „*Co si představuješ pod slovem Bůh?*“ nebyly odpovědi jednoznačné, tzn., že žádná z nabízených možností neobsahovala nadpoloviční většinu odpovědí, rozhodla jsem se, provést test významnosti (dobré shody chí- kvadrát). Nejprve musíme stanovit nulovou a alternativní hypotézu.

H0 Četnost odpovědí respondentů, kteří označí jednotlivé možnosti, budou stejné.

H1 Četnost odpovědí respondentů, kteří označí jednotlivé možnosti, budou rozdílné.

Tabulka č. 19: *Test dobré shody chí- kvadrát*

Co si představuješ pod slovem Bůh?

Možnosti	P Pozorovaná četnost	O Očekávaná četnost	P- O	(P-O) ²	$\frac{(P-O)^2}{O}$
Imaginární postavu	16	15,66	0,34	0,11	0,007
Modlu	14	15,66	-1,66	2,75	0,175
Bytost, na kterou se lidé obracejí	35	15,66	19,34	374,03	23,884
Absolutně nic	8	15,66	-7,66	58,67	3,746
Něco nad námi, vyšší síla	19	15,66	3,34	11,15	0,712
Nevybral jsem žádnou z možností	2	15,66	-13,66	186,54	11,911
	Σ 94	Σ 94			Σ 40,431

Při rozhodování o platnosti nulové hypotézy rozhodujeme tak, že vypočítanou hodnotu testového kritéria srovnáme s kritickou hodnotou, kterou najdeme v tabulkách. Pokud je vypočítaná hodnota menší než kritická hodnota přijímáme nulovou hypotézu (srov. CHRÁSKA 2007: 72-73). V našem případě při hladině významnosti 0,01 a stupňů volnosti 5, je kritická hodnota 15,086. Což znamená, že nelze přijmout nulovou hypotézu.

Tabulka č. 20: *Jak rozumíš slovu spiritualita?*

Otázka: Jak rozumíš slovu spiritualita?	Počet odpovědí
a) něco nadpřirozeného	25
b) slovo si spojuji s okultismem	6
c) splynutí s přírodou	10
d) nerozumím, nikdy jsem ho neslyšel	45
e) myslím si, že to znamená (napíš)	1

Zdroj: vlastní výzkum

Nejvíce odpovědí bylo zaznamenáno u možnosti d) nerozumím, nikdy jsem ho neslyšel. V jednom případě byla odpověď dopsána a zněla: „*Něco, co do sebe zapadá.*“

Tabulka č. 21: *Je pro tebe důležitá práce pro ostatní, kdy jsi ochoten pomoci?*

Otázka: Je pro tebe důležitá práce pro ostatní, kdy jsi ochoten pomoci?	Počet odpovědí
a) jsem ochoten pomoci vždy a všem, když to potřebují	57
b) jsem ochoten pomoci jen v případě, že z toho budu mít nějaký prospěch	4
c) pomůžu, jen pokud si o pomoc někdo řekne	20
d) nezajímám se o ostatní	4
e) nevybral jsem žádnou z možností, mám jiný důvod (uved')	2

Zdroj: vlastní výzkum

Většina mladých lidí je ochotna pomoci vždy a všem, nemalá část pak v případě, že si o pomoc někdo řekne. U volné otázky bylo uvedeno: „*jsem ochotna pomoci pouze tomu, koho znám*“ a ve druhé odpovědi: „*pomáhám tím, že zpívám v charitativním sboru.*“

6.5 Verifikace hypotéz

Hypotéza č. 1 zněla: „*Předpokládáme, že hodnota Bůh bude u adolescentů navštěvujících NZDM na posledním místě.*“ K této hypotéze se vztahovala dotazníková otázka č. 4, která zjišťovala důležitost jednotlivých hodnot pro adolescenty. Výsledek nám ukazuje tabulka č. 7. Hodnota *Bůh* se u adolescentů navštěvujících NZDM nachází na předposledním místě.

Hypotéza č. 1 se nepotvrdila.

Hypotéza č. 2 zněla: „*Předpokládáme, že nejčastěji si respondenti budou spojovat slovo víra s náboženstvím.*“ K hypotéze se vztahovala otázka č. 5, ve které měli respondenti na výběr několik možností odpovědí. Výsledek najdeme v tabulce č. 17. Většina respondentů (49) si slovo *víra* spojuje s náboženstvím.

Hypotéza č. 2 se potvrdila.

Hypotéza č. 3 zněla: „*Předpokládáme, že respondenti si nejčastěji budou slovo Bůh spojovat s imaginární postavou.*“ K hypotéze se vztahovala dotazníková otázka č. 6 a výsledek najdeme v tabulce č. 18. Nejvíce respondentů (35) vybralo možnost c) bytost, na kterou se lidé obracují v těžké životní situaci. S imaginární postavou si Boha spojuje pouze 16 respondentů. U hypotézy č. 3 jsme provedli test dobré shody chí- kvadrát (tabulka č. 19), který nám potvrdil, že odpovědi respondentů jsou statisticky významné.

Hypotéza č. 3 se nepotvrdila.

Hypotéza č. 4 zněla: „*Předpokládáme, že většina respondentů nebude slovu spiritualita rozumět.*“ K této hypotéze se vztahovala dotazníková otázka č. 7 a vyhodnocuje jí tabulka č. 20. Slovu *spiritualita* nerozumělo 45 respondentů.

Hypotéza č. 4 se potvrdila.

Hypotéza č. 5: „*Předpokládáme, že adolescenti budou ochotni pomáhat, jen pokud si o to někdo řekne.*“ K hypotéze se vztahovala dotazníková otázka č. 8 a výsledky uvádí tabulka č. 21. Ochotno pomoci vždy a všem, kteří to potřebují, by bylo 57 respondentů.

Hypotéza č. 5 se nepotvrdila.

7 DISKUZE

Hodnotová orientace je zrcadlem dané kultury, vytváří se v procesu socializace člověka do společnosti. Hierarchicky uspořádané hodnoty odrážejí důležitost či pořadí hodnot sdílených určitou skupinou populace v určitém období a místě (BALÁTOVÁ 2014 :80). V hodnotové orientaci se projevují individuální rozdíly každé lidské osoby, jež jsou dané věkem, pohlavím, profesí, dosaženým vzděláním, celkovou sociální a psychickou zralostí (KRAUS 2006:59). I náš výzkum ukázal, že preferované hodnoty se mohou pro jednotlivé soubory respondentů lišit. Petr Sak provedl řadu výzkumů, v teoretické části jsem uvedla mimo jiné výzkum hodnot z roku 2002, kdy zkoumal hodnotovou orientaci mládeže ve věku 15-30 let. Na prvním místě se umístila hodnota *zdraví*, což koresponduje i s naším výzkumem. Společně s hodnotou *zdraví* je na prvním místě v našem výzkumu ještě hodnota *přátelství*, která ve výzkumu P. Saka obsadila až páté místo. Nijak výrazně se pořadí nemění ani v jednotlivých pozorovaných zařízeních ani ve věkových kategoriích. Před hodnotou *přátelství* jsou ve výzkumu P. Saka hodnoty *mír* a *svoboda*, což lze vysvětlit krátkou porevoluční dobou. Druhé místo v jejich výzkumu patří hodnotě *láska*, a jak Sak, Saková (2004) uvádí, od devadesátých let tato hodnota pravidelně stoupá, ale v roce 2002 je překvapivě hodnocena u mládeže 15 – 18 níže než u ostatních skupin. Sak, Saková (2002) toto označují za nový fenomén (SAK, SAKOVÁ 2004: 10). Toto tvrzení můžeme naším výzkumem potvrdit. Umístění hodnoty *láska* byla v našem výzkumu jednou z nejméně překvapujících zjištění. Hodnota *láska* se v celkovém pořadí hodnot adolescentů navštěvujících NZDM umístila až na jedenáctém místě. Velký rozdíl v pořadí jsme nezaznamenali u hodnoty *láska* ani v jednotlivých zařízeních. Nelišily se ani skupiny dívek a chlapců, kteří hodnotu *láska* zařadili na třinácté a čtrnácté místo. Jediná pozorovaná změna je u věkových kategorií, kdy skupiny 12-13 let a 14-15 let zařadily hodnotu *láska* opět na dvanácté a čtrnácté místo. Skupina 16-18 let přiřadila hodnotě *láska* místo páté. To by se dalo vysvětlit tím, že tito mladí lidé si hodnotu *láska* spojují převážně s láskou partnerskou, kterou již zažili nebo jim v jejich životech chybí a touží po ní. V našem výzkumu se hodnota *rodina a děti* dostala na třetí místo, což znamená, že i pro zkoumanou věkovou kategorii je hodnota *rodiny* velice významná. Tato hodnota skončila ve výzkumu z roku 2002 na devátém místě. Celkový vzrůst můžeme v našem výzkumu sledovat u hodnot *úspěšnost*

v *zaměstnání, plat, majetek, zajímavá práce, vzdělání*. Tyto hodnoty byly ve výzkumu P. Saka až ve druhé polovině tabulky. To není nic překvapivého, uvážíme-li dnešní konzumní společnost zaměřenou především na výkon a materiální hodnoty. Také hodnotu *koníčky* dnešní mladí lidé hodnotí výše nežli v roce 2002. Dalším poměrně snadno pochopitelným rozdílem je hodnota *demokracie*, která se v našem výzkumu umístila až na patnáctém místě a ve výzkumu P. Saka na místě sedmém. Hodnota *Bůh*, na kterou jsme se zaměřovali, a ze které byla stanovena jedna z našich hypotéz, se v obou výzkumech umístila na předposledním místě. Poslední místo je opět pro oba výzkumy stejné a je jím hodnota *politická angažovanost*.

Sak, Saková (2004) uvádí, že se hodnota *politická angažovanost* již před listopadem 1989 nacházela na posledním místě. Tento pokles pokračoval i v devadesátých letech, zřejmě jako důsledek politického vývoje. Zároveň lze tento trend spojit s rysy postmoderny, která přestává hledat jednu univerzální ideologii – jednu cestu. A kde není touha po hledání jedné cesty, tam se ztrácí i potřeba se politicky angažovat (srov. SAK, SAKOVÁ 2004: 12).

V našem výzkumu jsme ještě porovnávali pořadí hodnot v různých zařízeních, kde výzkum probíhal. Hodnotová orientace adolescentů v těchto zařízeních se celkem shoduje. Jedinou větší odchylkou je hodnota *úspěšnost v zaměstnání* na prvním místě u adolescentů z Dolního Dvořiště. Zde i hodnoty *plat a majetek* obsadily třetí a páté místo. Přesto si mladí lidé tyto hodnoty nespojují s hodnotami *vzdělání a zajímavá práce*, které se umístily až na desátém a jedenáctém místě.

Další srovnání jsme provedli mezi chlapci a dívkami, kteří navštěvují NZDM, zde již byly patrné rozdíly v pořadí hodnot. Očekávaný rozdíl se projevil u hodnoty *rodina a děti*, kdy ji dívky hodnotí výše než chlapci. Dále se u chlapců na druhém místě umístila hodnota *majetek*, která je u děvčat na místě devátém. Páté místo u chlapců obsadila hodnota *plat*. Tuto skutečnost lze najít i ve výzkumech P. Saka, který uvádí, že toto hodnocení může být spojeno s tradičním postavením muže ve společnosti (srov. SAK, SAKOVÁ 2004: 14). Stejně tak *koníčky* umístili chlapci výše než děvčata. Shodně poslední místa zaujímají hodnoty *demokracie, veřejně prospěšná činnost, Bůh a politická angažovanost*.

Poslední sledovanou skupinou adolescentů byly věkové kategorie. Zde bylo překvapivé (jak již bylo řečeno výše) umístění hodnoty *láska* u věkové kategorie 16-18 let na páté místo. Neméně zajímavé je zjištění, že pro věkovou skupinu 16-18 let je na prvním místě hodnota *svoboda*, u věkové kategorie 14-15 let je tato hodnota na místě druhém a u nejmladších dětí zaujímá hodnota *svoboda* až desáté místo.

Dalším cílem výzkumu bylo zjistit, co si adolescenti navštěvující NZDM představují pod pojmy *víra*, *náboženství*, *Bůh*. Zda a za jakých podmínek jsou ochotni pomoci ostatním. Slovo *víra* si mládež nejčastěji spojuje s náboženstvím nebo s něčím, co lidem pomáhá v každodenním životě. Tyto výroky tvořily dvě třetiny celkových odpovědí. Pod dalším slovem *Bůh* si nejčastěji adolescenti představují bytost, na kterou se lidé obracejí v těžké životní situaci. Lze říci, že alespoň něco si pod slovem *Bůh* představuje většina respondentů, pouze osm respektive deset si pod tímto slovem nepředstavuje absolutně nic. Posledním slovem byla *spiritualita*, kterému čtyřicet pět respondentů nerozumělo a nikdy ho neslyšelo.

Smyslem doplňujících otázek nebyl výzkum religiozity mladých lidí, ale zjištění jejich porozumění výrazům *víra*, *Bůh*, *spiritualita*. Otázky jsme vyhodnotili tak, že respondenti měli vždy na výběr odpověď: *víru* si nespojuju s ničím, pod slovem *Bůh* si nepředstavuji absolutně nic a slovu *spiritualita* nerozumím. Z výzkumu vyplývá, že slova *víra* a *Bůh* jsou pro mladé lidi srozumitelné a dokáží si pod nimi něco představit. Slovu *spiritualita* více jak polovina respondentů nerozumí a nikdy ho neslyšeli. Závěrem lze říci, že respondenti slovům *víra* a *Bůh* rozumí a dokážou si je s něčím spojit. Jisté je, že pro respondenty bylo snazší vybírat odpovědi z nabízených možností a lze předpokládat, že pokud by se měli sami, například písemně vyjádřit k těmto slovům, výsledky by nebyly totožné. Jiné to bylo se slovem *spiritualita*, kterému nerozuměla více jak polovina respondentů. Podobně by asi dopadlo porozumění slovům např. transcendentní či religiozita apod.

Kaplánek (2009) uvádí, že v České republice se nedá hovořit o návratu k náboženství jako v západních zemích. Může to být způsobeno tím, že se žádný návrat u nás nekoná nebo nejsme schopni tuto skutečnost empiricky ověřit. Druhé variantě nasvědčuje fakt, že u výzkumů religiozity se předpokládá jisté kulturní náboženské předporozumění pojmům, což nelze v České republice především u mládeže očekávat

(KAPLÁNEK a kol. 2019: 29). Tuto skutečnost z části dokládá i náš výzkum. To, že se česká společnost na první dojem jeví jako odkřesťanštěná, považuje autor za značně zjednodušené. A přesto, že se velký počet obyvatel České republiky s evangeliem nesešlo, musíme počítat s vlivem dvou tradic. Prvním je pojem „lidový ateismus“, který označuje přesvědčení o zbytečnosti či škodlivosti náboženství. Je to předávaný předsudek, který se dědí z generace na generaci, nejedná se tedy o názor, ke kterému by lidé dospěli vlastní úvahou. Za druhé to jsou „zbytky katolické tradice“, které můžeme charakterizovat jako prvky tradičního, kulturního i osobního duchovního života ovlivněné katolickou tradicí. Patří sem například víra v posmrtný život spojená s Památkou zesnulých nebo obliba půlnočních vánočních mší, tyto tradice jsou stále živé i pro lidi, kteří se k církvi nehlasí (srov. KAPLÁNEK 2016: 183-184).

Poslední otázka zjišťovala vztah mladých lidí k pomáhání. Východiskem nám byl výzkum provedený Radou mládeže Slovenska a Českou radou dětí a mládeže, který probíhal v roce 2019-2020. Mladí lidé v obou zemích se shodují v představách o prosociálním chování a jsou ochotni pomáhat těm, kteří pomoc potřebují a požádají o ní. Většinou za to nic neočekávají (ANDRESOVÁ, HUSÁK a kol. 2021: 118). I v našem výzkumu většina respondentů uvedla, že jsou ochotni pomoci vždy a všem, kteří to potřebují. Dvacet adolescentů by pomohlo jen v případě, že si o pomoc někdo řekne.

8 ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo výzkumným šetřením zjistit, jaká je hodnotová orientace adolescentů navštěvujících nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. Dalšími cíli práce bylo zjistit, co si mladí lidé představují pod pojmem *víra*, *spiritualita*, *Bůh* a jaký zaujímají postoj k pomoci ostatním.

První část práce vymežila pojem adolescence, kde se především autoři, Kraus a Keller shodují, že v dnešní době dochází k rozostření hranic mezi dětstvím, adolescencí a dospělostí. Dále práce přiblížila sociální skupiny, které mají vliv na utváření hodnotové orientace. V mladším věku je pro adolescenty nejdůležitější rodina, poté se přidává škola a vrstevnické skupiny. Dále práce s pomocí různých autorů vymezuje pojem hodnota a upozorňuje na adolescenci jako na období, kde se hodnoty diferencují a zvnitňují. Práce také představila některé výzkumy hodnot, které provedli např. Sak, Prudký. Dalším cílem práce bylo zjistit, co si adolescenti navštěvující nízkoprahová zařízení představují pod pojmy *víra*, *Bůh a spiritualita*. Proto byla teoreticky zpracována kapitola, která se zabývá dospívajícími a vírou, významem náboženství a představuje výzkum spirituality v ostatních výzkumech. Práce dále představila výzkum postojů k pomáhání u mladých v České republice a na Slovensku provedený Českou radou dětí a mládeže a Radou mládeže na Slovensku. Výzkumnou skupinu tvořili adolescenti navštěvující NZDM, proto nechybí charakteristika a role neziskového sektoru a představení jednotlivých zařízení, kde výzkum probíhal. V poslední kapitole první části jsme nastínili možnosti působení sociálního pracovníka na utváření hodnot v adolescenci.

Druhá část práce byla postavena na dotazníkovém šetření, které probíhalo v Nízkoprahových zařízeních v Trhových Svinech, v Českých Budějovicích, v Kaplici a v Dolním Dvořišti. Celkem se výzkumu zúčastnilo 86 respondentů. Z výsledků vyplývá, že první příčky v našem výzkumu obsadily hodnoty *zdraví a přátelství*. Další hodnotou byla *svoboda* a poté *rodina a děti*. Není překvapující, že tuto hodnotu výše zařadily dívky než chlapci. Porovnáme-li výsledky výzkumu P. Saka s naším výzkumem, musíme konstatovat, že hodnoty *úspěšnost v zaměstnání*, *plat*, *majetek*, *zajímavá práce* jsou v našem výzkumu zařazeny výše. Tuto zaměřenost na hodnoty

spojené s financemi, můžeme vysvětlit skladbou našich respondentů. Jak bylo uvedeno v kapitole pět, NZDM převážně navštěvují mladiství, kteří jsou v nepříjemné sociální situaci a často pocházejí ze sociálně slabých rodin, proto mohou silněji vnímat potřebu těchto materiálních hodnot. Nejvíce překvapující umístění bylo u hodnoty *láska*, která v našem výzkumu zaujímá celkové jedenácté místo, zatímco ve výzkumu P. Saka je na druhém místě. Hodnotu *demokracie* hodnotí dnešní adolescenti výše než v roce 2002. Myslím si, že dnešní mladí lidé berou demokracii jako něco samozřejmého a trvalého a proto této hodnotě nepřikládají velký význam. Shodně, s výzkumem P. Saka se na posledních místech umístily hodnoty *Bůh* a *politická angažovanost*.

Dalším cílem práce bylo zjistit, jak adolescenti navštěvující NZDM rozumí pojmům *víra*, *Bůh* a *spiritualita*. Ukázalo se, že slova *víra* a *Bůh* nejsou mladým lidem cizí a dokáží si pod těmito pojmy něco představit. Naopak slovo *spiritualita* se zdá být pro většinu adolescentů nesrozumitelné. Posledním zjištěním byl postoj k pomáhání mladých lidí. Výzkum prokázal, že většina respondentů je ochotna pomoci vždy a všem, když to potřebují. Naše společnost a především mládež se často označuje za povrchní a zaměřenou na materiální hodnoty. Náš výzkum prokázal, že to tak jednoznačné není a že mladí lidé nejsou k ostatním lhostejní.

Cíle, které jsem si v úvodu stanovila, jsem myslím splnila a navíc jsem si rozšířila povědomí a hodnotové orientaci adolescentů a to jak v teoretických poznatcích, tak ve vlastním výzkumu. Díky teoretickým poznatkům na téma víry a dospívání jsem získala více sebevědomí o těchto věcech s mými žáky mluvit. V tomto nelehkém období dospívání je právě učitel jeden z důležitých osob, který se podílí na utváření hodnotové orientace mladých lidí. Z toho důvodu je dobré mít povědomí o hodnotové orientaci v dané skupině, aby mohl sociální pracovník, vychovatel či učitel cíleně podporovat a rozvíjet ty oblasti, které jsou pro mladého člověka důležité a přes tyto oblasti ho motivovat ke správnému jednání.

Slovy BALÍKA (2019: 111) „Přestože na mladé lidi působí nesmírně mnoho vlivů a jejich životní styl se mění, při poctivém zkoumání v nich pod často tvrdou slupkou a zdánlivou nepřístupností stále zůstává stejná touha po základních hodnotách a po ideálech.“

SEZNAM LITERATURY

ANDRESOVÁ, N.; HUSÁK, J. a kol. *Hodnoty mladých: Porovnanie hodnôt a postojev Čechov a Slovákov*. Rada mládeže Slovenska, 2021. ISBN 978-80-99942-02-9.

ANZENBACHER, A. *Úvod do filozofie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. ISBN 80-0426038-1.

BALÁTOVÁ, K. *Hodnoty u dospívajících jedinců s poruchami chování*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7573-3.

BALÍK, J. *S mladými ke Kristu: o umění vést mladé lidi ke smyslu života*. Praha: Paulínky, 2019. ISBN 978-80-7450-349-8.

BÖCKLE, F. *Fundamentalmoral*. Leipzig: St. Benno-Verlag, 1981

BRUGGER, W. *Filozofický slovník*. Praha: Naše vojsko, 1990. ISBN 80-206-0820-6.

ČÁP, J.; MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.

DOROTÍKOVÁ, S. *Filozofie hodnot: problémy lidské existence, poznání a hodnocení*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1998. ISBN 80-86039-79-x.

EYROVI, R. a L. *Jak naučit děti hodnotám*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-257-1.

GÖBELOVÁ, T. *Axiologická dimenze ve výchově a vzdělání*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2006. ISBN 80-7368-240-0.

HANUŠ, J. *Jak mohou přežít hodnoty*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CKD) 2017. ISBN 978-80-7325-426-1.

HOLM, N. G. *Úvod do psychologie náboženství*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-217-3.

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2018. ISBN 978-80-7553-414-9.

KAPLÁNEK, M. *Znamení naděje. Česká církev ve světle závěrečného dokumentu plenárního sněmu - kritická analýza*. Brno: CDK, 2016. ISBN 978-80-7325-416-2.

KAPLÁNEK, M.; MUCHOVÁ, L.; KOČEROVÁ, M. *Co je mládeži svaté?* Praha: Jabok, 2019. ISBN 978-80-904681-3-9.

KELLER, J. *Společnost věčného mládí*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2019. ISBN 978-80-7419-286-9.

KLIMSZA, L. *Hermeneutická etika hodnot*. Ostrava: Ostravská univerzita, OPTYS, 2013. ISBN 978-80-7464-404-7.

KRAUS, B. et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-125-1.

KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie smysluplnosti existence. Otázky na vrcholu života*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1370-5.

MANSFELDOVÁ, Z.; KROUPA, A. *Participace zájmové organizace v České republice*. Praha: Slon, 2005. ISBN 80-86429-53-9.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon, 1993. ISBN 80-91424-7-8.

MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academika, 1999. ISBN 80-200-0690-7.

NYTROVÁ, O.; PIKÁLKOVÁ, M. *Dialog mezi hodnotami aneb hodnoty vyřčené a hodnoty žité*. Praha: UJAK, 2011. ISBN 978-80-7452-014-3.

ORBANOVÁ, E.; VADÍKOVÁ, K. M.; ČECHVALA, O. *Terminológia filozofickej axiologie*. Trnava: FFTU, 2013. ISBN 978-83-7490-658-6.

PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*. 2. aktualizované vydání. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-569-5.

POSPÍŠIL, J.; ROUBALOVÁ, M. *Mládež a hodnoty: Sborník z mezinárodní konference konané ve dnech 4. - 5. listopadu 2010 na CMTF v Olomouci*. Olomouc: Hanex, 2010. ISBN 978-80-7409-035-6.

PRUDKÝ, L. *Hodnoty a normy v české společnosti- stav a vývoj v posledních letech*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, s. r. o. 2004. ISBN 80-7204-358-7.

PRUDKÝ, L. a kol. *Inventura hodnot*. Praha: Petrklíč, 2009. ISBN 978-80-200-1751-2.

ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-547-4.

ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-312-3.

ŘÍČAN, P.; JANOŠOVÁ, P. *Spirituální výchova v rodině. Co radí psychologové?* Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1098-6.

SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8.

SAK, P.; SAKOVÁ K. *Mládež na křižovatce. Sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha: Svoboda Servis, 2004. ISBN 80-86320-33-2.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospívání, stáří*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

VAŠUTOVÁ, M.; PANÁČEK, M. et al. *Mezi dětstvím a dospělostí*. Ostrava: Filozofická fakulta, 2013. ISBN 978-80-7464-125-1.

VOJTÍŠEK, Z. a kol. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0088-8.

Internetové zdroje

ATLAS OF EUROPEAN VALUES STUDY. [online]. [cit. 2022-03-22]. Dostupné na: WWW: <<https://www.atlasofeuropeanvalues.eu/maptool.html>>

DOMEČEK NZDM. [online]. [cit. 2022-02-15]. Dostupné na WWW: <<http://www.domecek.org/nizkoprahove-zarizeni-pro-deti-a-mladez/>>

EUROPEAN VALUE STUDY. [online]. [cit. 2022-03-22]. Dostupné na: WWW: <<https://europeanvaluesstudy.eu/>>

CHARITA KAPLICE NZDM. [online]. [cit. 2022-02-15]. Dostupné na WWW: <<https://kaplice.charita.cz/jak-pomahame/kluby-pro-deti-a-mladez/>>

VIP NZDM. [online]. [cit. 2022-02-15]. Dostupné na WWW: <<https://cbudejovice.charita.cz/jak-pomahame/klub-pro-deti-a-mladez-v-i-p/>>

ZÁKON O SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH 108/2006 Sb., ve znění platném od 31. 3. 2006. [online]. [cit. 2022-02-15]. Dostupné na WWW: <<https://zakonyprolidi.cz/>>

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Výzkum hodnot P. Saka z roku 2002, věková skupina 15-23 let.....	29
Tabulka č. 2: Počet.....	43
Tabulka č. 3: Pohlaví.....	44
Tabulka č. 4: Věk.....	44
Tabulka č. 5: Místo působení respondentů	44
Tabulka č. 6: Hodnotová orientace adolescentů navštěvujících NZDM.....	46
Tabulka č. 7: Pořadí hodnot podle adolescentů navštěvujících NZDM.....	47
Tabulka č. 8: Pořadí hodnot v NZDM České Budějovice.....	49
Tabulka č. 9: Pořadí hodnot v NZDM Trhové Sviny.....	49
Tabulka č. 10: Pořadí hodnot v NZDM Dolní Dvořiště.....	50
Tabulka č. 11: Pořadí hodnot v NZDM Kaplice.....	50
Tabulka č. 12: Pořadí hodnot u dívek navštěvujících NZDM.....	51
Tabulka č. 13: Pořadí hodnot u chlapců navštěvujících NZDM.....	51
Tabulka č. 14: Pořadí hodnot u věkové kategorie 12-13.....	52
Tabulka č. 15: Pořadí hodnot u věkové kategorie 14-15.....	52
Tabulka č. 16: Pořadí hodnot u věkové kategorie 16-18.....	53
Tabulka č. 17: S čím si spojuješ slovo víra?.....	56
Tabulka č. 18: Co si představuješ pod slovem Bůh?.....	57
Tabulka č. 19: Test dobré shody chí- kvadrát.....	58
Tabulka č. 20: Jak rozumíš slovu spiritualita?.....	59
Tabulka č. 21: Je pro tebe důležitá práce pro ostatní, kdy jsi ochoten pomoci?.....	59

PŘÍLOHY

DOTAZNÍK

Dobrý den, jmenuji se Yvona Jandová a studuji obor Etika v sociální práci na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Píši diplomovou práci na téma hodnotové orientace adolescentů navštěvujících nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. Dotazník je anonymní a žádný způsob jeho vyplnění není nesprávný. Získané informace budou sloužit jen pro účely mé diplomové práce.

Odpovědi zakroužkuj.

1. Jsem: a) chlapec   b) dívka

2. Věk: 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22

3. Navštěvuji: a) základní školu   b) odborné učiliště
                              c) odbornou střední školu   d) gymnázium
                              e) nenavštěvuji nic, jsem doma   f) nenavštěvuji nic, pracuji

4. Na stupnici 1 až 5 ohodnot', jak jsou pro tebe dané hodnoty důležité. Číslo 1 znamená nejmenší důležitost a číslo 5 největší důležitost.

Láska	1	2	3	4	5
Zdraví	1	2	3	4	5
Přátelství	1	2	3	4	5
Svoboda	1	2	3	4	5
Mír	1	2	3	4	5
Životní partner	1	2	3	4	5

Životní prostředí	1	2	3	4	5
Demokracie	1	2	3	4	5
Rodina a děti	1	2	3	4	5
Zajímavá práce	1	2	3	4	5
Rozvoj vlastní osobnosti	1	2	3	4	5
Vzdělání	1	2	3	4	5
Plat	1	2	3	4	5
Koníčky	1	2	3	4	5
Úspěšnost v zaměstnání	1	2	3	4	5
Být užitečný druhým	1	2	3	4	5
Majetek	1	2	3	4	5
Veřejně prospěšná činnost	1	2	3	4	5
Bůh	1	2	3	4	5
Politická angažovanost	1	2	3	4	5

otoč

5. S čím si spojuješ slovo víra?

a) s náboženstvím

b) s něčím, co lidem pomáhá v každodenním životě

c) nespojuji si slovo s náboženstvím, věřit může člověk i sám sobě

d) s ničím

e) mám jiný názor (uved'): .....

6. Co si představuješ pod slovem Bůh?

a) imaginární postavu

- b) modlu
  - c) bytost, na kterou se lidé obracejí v těžké životní situaci
  - d) absolutně nic
  - e) něco nad námi, vyšší síla
  - f) nevybral jsem žádnou z možností, mám jiný názor (napiš):
- .....

7. Jak rozumíš slovu spiritualita?

- a) něco nadpřirozeného
  - b) slovo si spojuji s okultismem
  - c) splynutí s přírodou
  - d) nerozumím, nikdy jsem ho neslyšel
  - e) myslím si, že to znamená (napiš):
- .....

8. Je pro tebe důležitá práce pro ostatní, kdy jsi ochoten pomoci?

- a) jsem ochoten pomoci vždy a všem, když to potřebují
  - b) jsem ochoten pomoci jen v případě, že z toho budu mít nějaký prospěch
  - c) pomůžu, jen pokud si o pomoc někdo řekne
  - d) nezajímám se o ostatní
  - e) nevybral jsem žádnou z možností, mám jiný důvod (uved'):
- .....

Děkuji za Tvůj čas k vyplnění dotazníku!

Bc. Yvona Jandová

ABSTRAKT

JANDOVÁ, Y. *Orientace mládeže navštěvující nízkoprahové zařízení pro děti a mládež ve vztahu k hodnotám*. České Budějovice 2022. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra sociální a charitativní práce. Vedoucí práce doc. Michal Kaplánek, Th.D.

Klíčová slova: adolescence, adolescent, hodnoty, hodnotová orientace, nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, náboženství, víra, Bůh, spiritualita

Diplomová práce se zabývá hodnotovou orientací adolescentů navštěvujících nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. Teoretická část charakterizuje období adolescence, vymezuje pojem hodnota a popisuje jevy, které mají na tvorbu hodnot vliv. Dále teoretická část představuje hodnotovou orientaci mládeže v jiných výzkumech a popisuje nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. Praktická část obsahuje kvantitativní výzkum, jehož hlavním cílem bylo zjistit hodnotovou orientaci adolescentů navštěvujících nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. Dalšími cíli bylo zjistit, jak mladí lidé rozumí pojmům náboženství, víra, Bůh a jak se staví k otázce pomoci ostatním.

ABSTRACT

Youth orientation visiting low-threshold facilities for children and young people in relation to values

Key words: adolescence, adolescent, values, value orientation, low-threshold facility for children and youth, religion, faith, God, spirituality

The thesis deals with the value orientation of adolescents attending low-threshold facilities for children and youth. The theoretical part characterizes the period of adolescence, defines the concept of value and describes the phenomena that influence the formation of values. Furthermore, the theoretical part presents the value orientation of youth in other research and describes low-threshold facilities for children and youth. The practical part contains quantitative research, the main aim of which was to determine the value orientation of adolescents attending low-threshold facilities for children and youth. Other objectives were to find out how young people understand the concepts of religion, faith, God and how they approach the issue of helping others.